

**L. Fenestellae De sacerdotiis, magistratibusque romanorum
libelli duo, antehac depravatissimi, nunc autem correcti et
restituti, at[que] scholijs illustrati,**

<https://hdl.handle.net/1874/452976>

MATTHIAS

BREDEBACHIVS KERSPENSIS,

clarissimo uiro M. Godefrido Hittorpio,

ciui & bibliopole Colonienfi, S. D.

ANTE annos aliquot, amicissime Hit-
torpi, incidi in lectionem L. Fenestel-
le de sacerdotijs ac magistratibus
Romanorum. Quod argumētum ita
mihi tum arridebat, ut illiberale pu-
tarē, nobilem illum antiquitatis the-
saurum, illas fulgentissimas gemmulas mihi soli re-
condere, ac ueluti in arcā abdere, ut tenebris situq;
obductæ marcescerent, ac non potius proferre in lu-
cem, quo letissimo suo splendore, alijs quoq; honestæ
aliquid, adeoq; beatæ uoluptatis adferrent. Nō quod
libellos ipsos non liceret etiam tum uel cuius legere,
quippe iam olim publicatos, & à plurimis uisos le-
ctosq;: sed quod meæ quoq; lectionis fructum (si modò
is ullus esset) aliquem studiosæ iuuentuti, cui iam tum
ab adolescentia mea, me meaq; omnia consecrauerā,
cuperem communicare. Videbam enim q̄ multa in il-
lis essent libellis, imò quàm omnia & cognitu utilia,
& memoratu iucunda, deniq; ad intelligendum uete-
res tum historicos tum poetas, scitu necessaria. Præ-
legebam autem tunc fortē iuuentuti Suetoniū Trais-

hendi, unde ille has opes comparatas nobis aduexerit. Hic mihi resurgit propemodū collapsus animus. Erigor in bonam spem, ab illis ipsis à quibus hic noster omnia acceperat, recuperandi, quicquid portitorum uektorūve perfidia perierat. Ad hoc iam ultro properantē extimulauit, adeoq; adiunit uir antiquae lectionis studiosissimus Iohannes Camers, ueluti digito indicas quos requirebam, mihi nōdum omnes tantū intime notos, sed quosdam eorum duntaxat à limine aliquando saluatos. Hoc adijcio, ne quid illum merita laude fraudem. Accingor itaq; bonis auibus ad reparandum nobis in integrum Fenestellam, temerario fortassis ausu, quippe nullis prorsus adiutus exēplaribus, sed tamen euentu, ut confido, haud omnino infelici. Reuolutis enim scriptoribus, è quibus hic oīa sua sumpsit, multa etiam ad uerbū descripsit, illa distorta, illa euersa, illa hiulca, illa collapsa, confusaq; ita correximus, restituiimus, compleuimus, suum cuiq; ordinem locumq; reddidimus, ut merito non tam castigatus, q̄ renatus uideri queat Fenestella. Quamquam uero amplissima, ut æquum est, gloria redit ad librorum scriptores, ad eos uero qui corruptos, deprauatos, perditosq; restituant, ferè nulla: tamē hoc uel iniquus ipse liuor fatebitur, multo grauiorem esse molestioremq; laborem tam perditos restituendi, quam nouos scribendi. Signunt uel quiuis, morbidos autem non nisi medici curant: extinctos autem in ui-

tam reuocare, planè diuinæ uirtutis est. De Fenestella nihil habebamus præter exanime cadauer. Quid enim aliud est liber adco corruptus, ut nullus i eo appareat sensus? Hunc nos non tantum ab inferis in lucem, ex morte in uitam reuocauimus, sed adiectis etiam, loco antidoti, scholijs, hoc effecimus, ut posthac uerius feliciusq; uiuat: necnō tutior ab istiusmodi ca-sibus, armatorq; aduersus illorum latrunculorum, à quibus tam crudeliter fuerat dilaniatus, assaultus. Sic olim Mercurius Vlysses dato moly à uenenatis poculis Circes seruassee legitur. Vbi manifestus erat error, neq; obscurum quid scripserit Fenestella, contenti fuimus, reiectis nothis, restituere genuinam scripturam. Vbi uero uel ipsi dubitabamus, uel indoctorum calumniam sinistraeq; cēsuras metuebamus, adiecto scholio nunc mendose scripti mutati rationem reddidimus, nunc relicto quod scriptum inuenimus, indicauimus quid nobis uideatur legēdū: multa etiā quæ rudē lectorē remoratura uidebātur, explicuimus, idq; hoc nostro labore cōsecuti uidemur, ut q̄ antehac ne à doctis quidem sit intellectus, hodie uel à pueris intelligi queat. Hoc q̄quid est operæ, Hittorpi, tibi dedico, tum propter tua in me multa magnaq; beneficia, tum uero quòd tu unus mihi autor extiteris hocce lucubratiuncule publicandi, alioqui mihi meisq; auditoribus pressuro, donec doctior aliquis, & cui oculū esset, felicius hæc præstaret. Nam mihi tantum quoti-

die negocij faceſſit ſchola, ut ad alia ne reſpicere qui-
dem ſatis uacet. Nouerunt qui experti ſunt, quid ſit
tantam iuuentutem retinere in officio, ne in omne fla-
gitiorum genus diffluat, præſertim hoc tam flagitio-
ſo ſeculo, ut interim grauiſſimos docendi labores ta-
ceam. Atq; hoc ipſum in cauſa fuit, quo minus citius
apud te fidem meam redemerim. Nunc quod damus,
etiam ſi ſerius damus quàm eramus polliciti, tamen
pro ſumma tuâ humanitate boni conſule. Quod ad
ſcriptorem attinet, monuit ante nos Valentinus Cu-
rio typographus Baſileenſis, hunc Fenestellam non eſ-
ſe nobilem illum historicum, qui ſubinde citatur à Pli-
nio, Plutarcho, atq; Liuiio: id quod euidentius eſt, quàm
ut argumentis docendum ſit: quum hic bonam partem
eorum quæ ſcripſit, ex illis ſumpſerit, ipſoſq; nomi-
natiuim citet. Certum eſt, fuiſſe recentioreſ aliquem,
uirum doctum, & antiquitatis ſtudioſiſſimum. Hoc
præter cætera etiam ſtilus prædit, ſi quando ſuo uti-
tur: nam ferè illorum utitur uerbis, e quibus ea quæ
habet, collegit. Suſpicio libellos olim alicubi in bi-
bliotheca repertos, & argumenti nobilitate utilita-
teq; uehementer quidem probatos, ſed autorem habu-
iſſe nullis alijs ſcriptis celebrem. Librarij itaque,
quo uendibilior eſſet merx, deletio ueri autoris no-
mine, ſcripſiſſe, Lucij Fenestellæ, quòd hoc nomen &
antiquum eſſe ſcirent, & celebre. Huiusmodi te-

8
 ehnas id hominum genus semper calluit, neq; adhuc
 dedidicit. Hoc in finitis exemplis doceri posset, ceterū
 nihil opus est, quod iam ubiq; à doctis prodantur. ne
 q; mei est instituti cum illis de hac minutia rixari, q;
 sciam me hic nihil aliud, quàm quod Græcorum pro
 uerbio dicitur, αἰγιαλὸν λαλεῖν. Porro cuiuscunque hi
 duo libelli sint, certè docti uiri sunt, digni qui omni-
 um studiosorum manibus terantur. Quare nos eos
 nunc tuo nomine, Hittorpi, ab illis tam infinitis fœ-
 disq; mendis repurgatos, iuuetuti damus, noctur-
 na diurnaq; manu uersandos. Tui iam mu-
 neris est, cum typographo tuo age-

re, ne tantis laboribus corre-
 ctos, rursus per oscitan-

tiam deprauet. Va-

le. Embrice,

XVII.

Cæ

lendas

Novembres,

ANNO M. D. XXXVIII.

L. FENESTELLAE DE SACER-

ri mos fuit, loracq; pro manibus ferre, qui-
 bus quosque caederent, laruisq; tectas faci-
 es portare, Cur autem nudus hunc deum co-
 lerent, pleraque e curriculo uetustatis ad
 nos usque delapsa referuntur. Siue enim
 quod ipsi deo, qui nudus fingitur, suae cele-
 ritati eo pacto longe aptior, nudos etia ha-
 bere ministros placeat, siue quod Arcades,
 omnium populorum, qui Graciam colu-
 erunt, longe uetustissimi, feris adhuc simi-
 lem uitam in syluis ac montibus agentes,
 legis expertes artisque, primo huc deum ue-
 nerati, patrium cultum, auitosq; nudos ha-
 bitus signantes referre uoluerunt, haud sa-
 tis constat. Nonnulli uero Iolem uxore Her-
 culis ab hoc Fauno uisam, ac per ardorem
 libidinis concupitam asserunt. Forte enim
 per syluas & amena nemorum, aestus le-
 uandi causa, una cum dilectissima coniuge
 Hercules uagabatur. Videt ergo elegantis-
 sima forma mulierem ab altae rupis specu-
 cula senex deus; ergo illoru uestigia emi-
 nus licet, obseruare instituit. Illi autem per
 syluas ducenda nocti aptissimum locum

Pana qui-
re nudi co-
luerint.

plura deinde
regardantur

*ilicet

petūt. Interea mulier dum quiescendi tem-
 pus aduenit, pellē leonis Herculis ritu de
 more aptat humeris, claua etiā illius in ma-
 nu assumpta. Tali habitu præditam somn^o
 aggreditur. Erant autem duo parati coniu-
 gibus lecti, eo quod postridiē Libero pa-
 tri rem diuinam facturi erant, seorsum cu-
 bituris. Noctu ergo Syluanus fallendi cu-
 stodis occasionem nactus, clam thalamum
 ingreditur; primōq; congressu fortunatus
 futurus, puellæ thorum tenet; manuq; ten-
 tans, ut noctu fit, horridum leonis tegmē
 inuenit. Rat^o ergo ibi cubare Herculem,
 ad aliud cubile ire pergit: quod cum sensis-
 set mollibus stratum, puellaribusq; delici-
 is aptius, stragula ueste sensim amota, dum
 libidine ardens manu palpat Herculem, ac
 uixdum hirti corporis horrore hauserat,
 experrectus Hercules manu reiectum, to-
 to antro fusum iaculat, quo p^{er} strepitu so-
 mno puella discussa, lumina accendit. Lu-
 mine ergo Syluano prodito, lusus ac semi-
 ruptus, uix attollens humo humeros, in syl-
 uas detrusus est. Ea ergo ratiōe perpetuō

execratis uestibus, quibus tam turpiter lu-
 sus effret, eisdem suis à sacrís procul abfo-
 re constituit. Pleriq; tamen huiusce rei cau-
 sam assignant Romulo, quod eadem sacra
 celebrante, medioq; solís ardore corpus ex-
 ercente, cum nunciatū fuisset latrones præ-
 das agere, ita ut erat nud⁹ accurrerit, com-
 prehēsisq; prædatoribus, pecora abacta re-
 demerit. Eius facinoris, quod nudus gesse-
 rat, perpetuum argumētum, corporum sa-
 cra celebrantium nuditatē esse placuit. Ut-
 cunq; sese res habuerit, in tempora usque
 C. Iulij huiuscemodi obseruationem per-
 uenisse constat. Ea enim sacra cum sedens
 Cæsar dictator spectaret, atq; inter eos q
 solennia celebrarent, curreret, M. Antonius
 um, is qui postea triumphauit fuit, aiunt lau-
 ream coronam, cui diadema annexum es-
 set, capiti Cæsarís imponere conatum fuis-
 set; quod cum Cæsar amoto capite reieci-
 set, statuae ipsius, cunctis frementibus, im-
 posuisse. De nomine uerò Lupercaliū non
 etiam satis conuenit. Plerisq; enim inditū
 hoc nomen, quod huius inuocatione lupi

amato

Lupercal-
les unde,

à stabulis arcerentur, uisum est. Alij tem-
 plum ipsum, in quo hic deus colitur, Lup^{ercal.}
 cal uocant. quocirca Virgilius, Et gelida, ^{Aeneid. 8.}
 inquit, monstrat sub rupe Lupercal, eiq; lo-
 co à lupa Romuli nutrice, quòd eo in loco
 Romulum & Remum paruulos educare
 reperta sit, factum nomen Lupercalis pu-
 tant. Nec desunt q̄ à Lycæo Arcadiæ mon-
 te, ubi præcipue ea religio peruiguit, (est
 enim quem nos lupum, illi λύκος uocant)
 ipsum cognominatū esse arbitrentur. Præ-
 cipuam uerò huic deo, dicatisq; sacerdoti-
 bus uenerationem ea ex parte tributam fe-
 runt, q̄ quæ mulieres ex suis uiris uel con-
 cipere, uel cōceptos fœtus edere neqrent,
 ad Lupercos confugiebant. Quæ ubi loris
 ex tergore hirci sectis cæsæ fuissent, è ue-
 stigio grauidæ aut effœtæ efficiebantur.
 Hæc solennia quintodecimo die Februarij
 celebrari, ut Ouidius in Fastorū libris rec^{Fast. 2.}
 fert, moris fuit.

IN LIBRVM PRIMVM, QVI EST

de sacerdotijs Romanorum, Scholia,

IN CAPVT I,

Seu Faunum illum) Faunū & Pana, Ouidius & Spleriq; alij eundem faciunt. Syluanum uero diuersum esse ab hoc, ex Virgilio manifeste colligitur, quum inquit Ecloga X.

Venit & agresti capitis Syluanus honore,
Florentes ferulas & grandia lilia quassans.

Pan deus Arcadiae uenit, quem uidimus ipsi,
Sanguineis ebulli baccis minioq; rubentem.

Et libro I. Georgic.

Ipse nemus linquens patrium, saltusq; Lycei
Pan ouium custos, tua si tibi Menala curae,
Adsis ô Togeae fauens, oleaeq; Minerua
Inuentrix, unciq; puer monstrator aratri,
Et teneram ab radice ferens Syluane cupressum.

Verū Ioh. Boccatus lib. I. cap. 4. De genealogia deorum, citat Rabanū autorē eius sentētie, quod idē fuerit Pan et Syluanus. Mihi nō libet in his annotatiuiculis curiosius hæc ingreere, in eo dūtaxat occupato, ut ubi opus uidebitur, reddā rationē mutatæ lectionis.

Qui tandē Romane præfuit) Dcest coniunctio q̄.
Quare lege: quiq; tandem Romane præfuit arcis. Nā huic sentētie concinit Verg. lib. 8. Aeneid. dicens:
Tum rex Euandrus Romane conditor arcis.

Effœta efficiebātur) id est, pariebant. effœta enim dicitur, quæ foetum emisit. Columella: Primus effœtae partus amouēdus est, quoniā tyruncula, nec recte nutrit. De eo quod hic habet Fenestella, ita scribit Plus-

tarchus in Cæsare: Cōplures etiā uxores procerum,
eis sese obuias de industria offerentes, manus tanquā
sub præceptore ictibus exhibent. persuasum enim ha-
bent, prægnātibus mulieribus pariendi, sterilibus au-
tem concipiendi facultatem afferre.

In fine capitis habebāt exēplaria: Hæc solēnia quæ
todecimo Calen. Februarias celebrari &c. ubi non
est dubium, quin legendum sit, quodecimo die Febru-
arij, sic enim habet Ouidius: *ARGENTINA*

Tertia post Idus nudos aurora Lupercos

Aspicit, & Fauni sacra bicornis erunt.

Loquitur autem poeta de Idibus Februarij, à quibus
tertius dies, est decimus quintus mensis.

De Potitijs & Pinarijs Herculis sa-
cerdotibus. CAP. II.

E Adem tēpestate, Euandro scilicet pa-
latium tenente, Herculem, Geryone
interempto, per eadē loca mira specie bo-
um armenta abegisse commemorant. Ac
cum prope Tiberim fluuium, qua præ sese
armentū ferens, nando traiecerat, loco her-
bido reficeret boues, ipse quæ in itinere de-
fessus procubisset, & eūdem uīno ciboque
grauatū sopor oppressisset, Cacus pastor,
loci accola, uiribus ferox, captus pulchritu-

dine boum, prædam auertere instituit: ac ne, si prædam agēdo in speluncam computlisset, uestigia ipsa eò quarentem dominū ducerent, auersos, eximium quenque pulchritudine caudis in spelūcam traxit. Hercules uerò ad primam auroram somno excitus, cum gregē perlustrasset oculis, partem q̄ numero abesse sentiret, perrexit ad proximam speluncam, si forte eò uestigia ferrent, quæ ubi omnia foras uersa uidit, nec in partem aliam ferre, confusus atq̄ incertus animi, ex infesto loco agere porrò armentum *coepit. Inde cum actæ boues, forte (ut fit) ad desiderium relictarum mugissent, reddita inclusarum ex spelūca boum uox Herculem conuertit. Quem cum uadentem ad speluncam Cacus ui prohibere conatus esset, ictus claua, fidem pastorum nequicq̄ inuocans, morte occubuit. Euan-der, qui tunc temporis ea ex Peloponeso profugus, autoritate magis quàm imperio regebat loca, uenerabilis uir miraculo literarum, rei nouæ inter rudes artium homines, uenerabilior diuinitate matris Car-

*cocepit

Caci ca- des.

Euan-der.

mentæ, quam fatiloquam ante sibyllæ in
 Italiam aduentum, miratæ hæ gentes fue-
 rant, concursu pastorum trepidantium cir-
 ca aduenam manifestæ cædis reum excit^o,
 postquam facinus facinorisq; causam audi-
 uit, habitum formamq; uiri aliquanto am-
 pliorem augustioremq; quàm humanã in-
 tuens, rogitat qui uir esset. Vbi nomen, pa-
 tremq; ac patriam audiuit: Ioue nate Her-
 cules, salue, inquit, te mihi mater ueridica
 interpretes deũm, aucturũ cælestium nume-
 rum cecinit, tibiq; aram hic dicatum iri,
 quam opulētissima olim in terris gens ma-
 ximã uocet, tuoq; ritu colat. Dextera Her-
 cules data, accipere se om̄n, impleturũq;
 fata, ara condita atq; dicata, ait. Ibi tum pri-
 mum boue eximia capta de grege, sacrum
 Potitijs ac Pinarijs, quæ tum familiæ maxi-
 mē inclytæ ea tenebant loca, dedit. Ac tum
 forte ita euenit, ut Potitiũ (ut ait Lilius)

Lia. lib. r.
 ab ur. cõ.
 ad uerbũ.

ad tempus præsto essent, hisq; exta appo-
 nerentur: Pinarij, extis adefis, ad cæteram
 uenirent dapem. Inde institutum māsit, do-
 nec Pinarium genus fuit, ne extis eo solen

Ap. Clau-
dius,

niū die uescerent. Potitij ab Euandro edo-
cti, antistites per multas ætates huius sacri
fuerunt, donec tradito seruis publicis so-
lenni familiæ ministerio, Potitiorum ac Pi-
nariorum omne genus perijt. Id enim Ap-
pius Claudius, cū esset censor, effecit hisce
familijs infensus; ob idq; ira deorum, ut cre-
ditur, luminibus orbatus est.

IN CAPVT II. DE SACER-
DOTIIS ROMANORVM.

IN secundo capite ferè nihil erat integrū: sed quia
totum ex Liuiο sumptum est, adeoque ad uerbum
pleraque non ita magni erat negocij ex illo restituere.
Eratq; mihi propemodum decretum, reiectis his
tam corruptis, totum caput ex ipso Liuiο rescribere.
Sed quia uidebam Fenestellam Liuij uerba alicu-
bi non nihil flexisse, sibiq; accommodasse, malui cum si-
bi reddere ea ipsa facie, qua uidebatur ex illo pro-
diisse.

Matris Carmentis) Hæc prima omnium literas in
Italiam aduexisse dicitur: quare inter sibyllas relatã
gdam asserunt. Fuerat antè Nicostrata dicta, cuius
rei & Strabo meminit lib. 5.

Ioue nate Hercules) Almena Amphitryõis uxor,
uno partu Herculem ex Ioue, & Iphicium ex Amphitryõne.

tryone marito peperisse dicitur. Nota est omnibus
super his rebus comœdia Plauti, cui titulus Amphitryo.

Id enim Appius Claudius) Cum Potitij sacrorum
Herculis ritum, quem pro dono genti eorum ab ipso
assignatum, uelut hereditarium obtinuerant, autore
Appio cœsore, ad humile seruorū ministerium trans-
tulissent, omnes qui erant numero super triginta pu-
beres, intra annum extincti sunt, noménque Potitium
in duodecim familias diuisum, propè interijt. Appi-
us uero luminibus captus est. Hæc Valerius Maxim.
lib. 1. cap. 2.

De sacerdotio Fratrum Arualium.

CAPVT III.

FRatres Aruales, ut fruges ferrēt arua, <sup>forte* cor-
luisse</sup> ueteres consuluisse Romanos memo-
ria traditū est. Huius uero religionis Ro-
mulū ipsum patrē urbis, autorē extitisse
repiō. Nam cū Acca Laurentia nutrix Ro-
muli corpore suo quæstum in uulgus face-
ret, eoq; pacto grandem pecuniam constia-
passet, ex duodecimq; liberis quos suscepe-
rat, unum morte amisisset, Romulū in de-
mortui locum adoptionis iure substituis-
set, decedēs tandem, populum Romanum

instituit hæredem. Cuius tum liberalitas, regiaeque affinitatis memor populus Romanus, mulieris nomen in Fastis retulit: liberos, Fratres Aruales, à ferendo & ab aruis appellauit. Ex quo tempore sacerdotum mansit Fratrum Arualium, hiisque duodecim numero dicuntur; eisque sacerdotio insigne tribuit, albas infulas & spiceam coronam.

IN CAPVT III.

Eoque pacto grandem pecuniam constipasset) Constipasset, hoc est, collegisset, à stipe, minutiori nummulo, qualis olim militibus stipatoribusque dari solebat. unde & stipendium factum est. Quanquam non illis tantum stips, sed etiam dijs atque mendicis datur.

In Fastis retulit) Refertur in Fastos & Fastis, dicimus: quemadmodum incido in aes, & incido in ære.

Albas infulas) Infulas filamenta sacerdotum uocabant, autore Festo. Sunt autem fasciae, ut inquit Seruius, in modum diadematum, à quibus dependunt uittae ab utraque parte. Plinius de hac re scribens, ait: Spicea corona, quae uitta alba colligaretur, in sacerdotio ei (hoc est, Romulo) pro religiosissimo insigni data, quae prima apud Romanos fuit corona.

De augurijs. CAP. IIII.

Lituus.

lituus in manu recuruum, quem lituum uocant, tenet. Inde ubi prospectu in urbem agrumq; capto, deos precatus, regiones ab oriente ad occasum determinat, dextras ad meridiem, laevas ad septentrionem partes esse dicit. Signum quod contra oculi conspectum longissime ferunt, animo definit: tum lituo in laeuam translato, dextra in caput eius qui inauguratur, posita, ita precatur: Iupiter pater, si est fas hunc Numam Pompilium, cuius ego caput teneo, regem Romae esse, ut tua nobis signa certa ac clara sint in eos fines quos feci. Tum peragit uerbis auspicia quae mitti uellet. quibus missis, Numina de templo (ita enim designatas lituo aethereas regiones uocant) declaratus rex descendit. Quam quidem declarandi seu inaugurandi regis formulam, ad caetera quoque, ut dixi, trahi facile licet. Huic disciplinae, peritia Accij Nauij auguris, permultum fidei autoritatisq; accessit. Nam cum Priscus Tarquinius aliqua praeter maiorum instituta inaugurato mutare, pleraque etiam de nouo condere pergeret, negare Accius

Accij Nauij,

Navius inclytus ea tempestate augur, inau-
 spicato ea fieri oportere. Quare ira regi-
 mota, eludensq; artem, ut ferunt, a gedum,
 inqt, diuina i augurio, fieri ne possit quod
 ego nunc mente conceipio. Cum ille in aus-
 gurio rem expert⁹, fieri posse dixisset. Atq;
 hoc animo agitauit, inquit, te nouacula co-
 tem discissurum. Cape ergo hoc, & pera-
 ge, quod aues tuæ fieri posse portendunt.
 Tum illum incunctanter discidisse cotē fe-
 runt, statuatq; Accij Nauij capite uelato,
 quo in loco res acta est, in comitio, in ip-
 sis gradibus ad læuam curiæ posita fuisse, co-
 temq; eandē cum illa ipsa nouacula in ma-
 nibus positam, ut eius rei etiam apud poste-
 ros monumentum existeret. Augurijs era-
 go, sacerdotioq; augurū, ut ait Liuius, etia-
 m in libris De diuinatione Cicero, tan-
 tum autoritatis & uenerationis accessit, ut
 nihil domi forisq; postea, nisi auspicato, ge-
 reretur; & ad sapiētia nobilitatisq; prima-
 rios quosq; id sacerdotium deferretur. Et
 cum Tiberius Gracchus, pater Tiberij &
 Caij Gracchorum, comitia consularia ha-

ta certamina, variasq; seditiones obtinuit,
 ut ad quatuor scilicet patritios, quinq; ex
 plebe adñcerentur. Factumq; hoc fuit, M.
 Valerio, & Q. Apuleio COSS.

~~IN CAPVT III~~

ASyli, ut reor, alliciente) Seruius autor est, Asy-
 lum Athenis fuisse templum Misericordie, un-
 de neminem ui licuerit abducere: idque sibi primos
 omnium erexisse nepotes Herculis, metuentes sibi ab
 illis, quos auus Hercules afflixerat. Ad huius imitati-
 onem Romulus condita recens urbe, adijcienda mul-
 titudinis causa, Romæ asylum aperuit, sacrum uide-
 licet locum, ad quem omnes sine discrimine tutò con-
 fugerent, unde nec domino seruum, nec debitorẽ cre-
 ditoribus, nec homicidam magistratibus detrabere li-
 ceret. De quo uide Plutarchum in Romulo, & T. Li-
 uium lib. 1. ab ur. cond.

Exulem Hetruria Romam uenisse) Venisse Hetrur-
 ria, pro ab uel ex Hetruria: εκλεισις, nisi mēdosus est
 locus. nam Ouidius qui hic citatur, addita præpositi-
 one dixit:

Augur erat, (nomen longis intercidit annis)

Nuper ab Hetrusca uenerat exul humo.

Eadẽ ad omnes ceteros facile fieri poterunt) Ego
 suspicor deprauatam esse, fieri, pro referri.

Augur in arce) In arcem, legendum est: suntq; oīa sumpta ex Liuiio lib. 1. ab urb. con. ubi Numa Pompilius regno inauguratur

Signum quod contra) Liuius habet, contra quod: quare hic anastrophen esse apparet.

Quare ira regi mota) Apud Liuium ita legitur: Quare ira regi mota, eludensq; artē, ut ferunt, Agedum, inquit, diuine tu inaugura, fieri ne possit &c. Quod ideo annotādum putauī, quōd Liuiana hęc nō paulo plus habēt & uenustatis & acrimonię, quā quę hic leguntur apud Fenestellam, meo quidem iudicio deprauata.

Vitio consules creatos fuisse) Illi consules erant C. Figulus & Scipio Nasica. Meminit Valerius Maximus lib. 1. cap. 1.

Ex tribus scilicet tribubus) Romulus totam ciuitatem in tres tribus diuiserat, ut in uita eius refert Plutarchus, Ramnenses à Romulo, à Tatio Tatienses appellatas: Luceres, uel (ut Plutarchus habet) Λουκερνήσιοι) Lucernenses, à luco asyli, in quem multi fuga delati, ciuitate donati sunt. Liuius Tatienses, Tatienses uocat, à Tito prænominē Tati, quem Romulus in regni societatem receperat. Idem incertum esse ait, unde Lucerum tribus nomen & originem sortita sit.

Impari tantum numero creati) Puto legēdum esse, Pari inter se numero creati. Nam sensus est: Quā

singula tribus singulos tantum augures ab initio ha-
 berent, obtentum est, ut si numerus augurum auge-
 retur, ita augetur, ut par numerus esset inter oēs
 tribus, hoc est, ne una aliqua tribus plures haberet q̄
 reliquæ. Puta, si placeret plures esse augures q̄ tres,
 non essent pauciores quàm sex: ut uidelicet tribus il-
 læ, i quas erat diuisa ciuitas, pro singulis auguribus
 haberent binos. Quòd si hunc quoque numerum au-
 gere placuisset, fierent nouem, ut pro binis haberent
 ternos. Si ne hoc quidem numero contenti essent, fa-
 cerent duodecim, ut haberent quaternos &c. Nam
 hanc esse mentem Liiij, unde hæc sumpta sunt, mani-
 festum est, ita scribentis lib. X. ab ur. con. Quemad-
 modum ad quatuor augurum numerū, nisi morte du-
 orum id redigi collegium potuerit, non inuenio: cum
 inter augures constet imparem numerum debere es-
 se, ut tres antiquæ tribus, Ramnenses, Titenses, Lu-
 ceres, suum quæq; augurem habeant. Aut si pluribus
 sit opus, pari inter se numero sacerdotes multiplicet:
 sicut multiplicati sunt, quum ad quatuor quinque ad-
 iecti, nouem numerum, ut terni in singulas essent, ex-
 pleuerunt.

De flamine Diali.

CAP. V.

Flaminē Dialē primus Numa Pom-
 pilius Romæ rex creauit, cum antea

reges pontificūq; regumq; promiscue mu-
 nera obirent, ut de Priamo & Aenea apud
 Vergi, lo-
 cus Aen, 3 Vergilium cernim⁹: Rex etiam Anius, ut
 idem poeta ait, rex idem hominum Phœ-
 bīq; sacerdos fuit. Idēq; etiā à minorib⁹ de
 inceps, ut à C. Cæsare, diuo Augusto, mul-
 tisq; deinceps principibus, quos pontifica-
 tus maximi titulis insignitos uidemus, ob-
 seruatum est. Cæterū Numa plures in ur-
 be Romulo, quā sibi, similes reges fore
 ratus, qui relicta religiōis cura, bellorum
 potius negocijs detinerent, sacerdotes qua-
 tuor, quos appellauit flamines, qui rei diui-
 næ iugiter *adiecti essent, *multis deorum
 alligauit: flaminem unum Ioui, quem Dia-
 lem uocant, Marti duos, Quirino unū. Di-
 ctus autem flamen Dialis est, ut Varro ait,
 quod in Latīo capite uelato erat, et caput fi-
 lo lanæ præcinctum habebat, à quo flamē
 appellabatur. Dialis autem à Dioue, quod
 est iuuans deus. Cæteri flamines eius, cui
 præfident numini, decorantur titulis. Hūc
 Dialem præsertim insigni ueste, curuliq;
 sella adornauit. Hic solus, ut Varro ait, al-

Pontificis
 max. titu-
 lus.

*adiecti
 *cultui

Flamē un-
 de dictus
 Dialis,

bum habet galerum, uel ex eo quod maxi-
 mus est, uel quod Ioui immolationē alba
 ueste fieri oporteat, pleraq; etiā huic pon-
 tificio iure tributa sunt, ut Aulus Gellius
 in commentarijs noctium Atticarum scrip-
 ptum reliquit. Equo enim uehi flaminem
 est religio. Item iurare Dialē fas nūquam
 est. Ignem ē flaminia, nisi ubi sacrum est, ef-
 ferri ius non est. Vincitū, si ædes eius intro-
 ierit, solui necessariū est, & uincula per im-
 pluuium in tegulas subduci, atq; inde fo-
 ras mitti debent. Nodum in apice atq; in Gell. neq;
 cinctu, neque in alia parte ullum habet. Si
 quis ad uerberandum ducatur, si ad pedes
 eius supplex decubuerit, eo die uerberari
 piaculum est. Capillū Dialis, nisi qui liber
 est, non detonsit. Capram & carnem inco-
 ctam, & hederā & fabam, neq; tangere Di- Vide Gel-
lium,
 ali mos est, neq; nominare. Propagines ē ui-
 tibus altius protentis non succidet. Pedes
 lecti in quo cubat, luto tenui circumlitos ef-
 se oportet, & de eo lecto trinoctium con-
 tinuum non decubat; neq; in eo lecto cuba-
 re alium fas est, neq; apud eius lecti fulcrū

Gell. *fe-
status.

capsulam esse cum strue atque ferto oportet. Unguis Dialis & capilli segmina, subter arborē siliquam terra operiuntor. Dialis quotidie festalis est. Sine apice sub dio esse licitum non est. sub tecto uti libet, & non pridem à pontificibus cōstitutum. Farinam fermento imbutam attingere ei fas nō est. Neq; tunicam intimam, nisi in locis tectis exuisse, ne sub cælo tanquā sub oculis Iouis nudus sit. In cōuiuio eius haud quāquam nisi rex sacrificulus accubabit. Matrimonium flaminis nisi morte dirimi non est fas. Locum ubi bustum fit, nunquam ingreditur. Hos flamines cum ab initio consecrantur, captos duci à patribus, uelut ab hostibus, mos fuit. Totidem uero flaminibus, quot deos colerent, usos ueteres, Marcus Varro in his libris quos inscripsit De origine linguæ Latinæ, testis est: ut Dialē, Martialem, Quirinalem, Vulcanalem, Furinalem, & Falacrem: & præterea complures, qui, ut nostrum inter sacerdotium gradus non nihil interest, ut episcopum, archiepiscopum, cardinalem, patriarcham, & me

tropolitanum: ita apud illos inter flaminium, protoflaminium, & archiflaminium differentiam fuisse, idonei testes sunt.

IN CAPVT V.

Sacerdotes quatuor, quos appellauit flamines etc.) Mirum est, quum Liuium potissimum secutus, hæc scripsisse uideatur, q̄ factum sit, ut tantopere ab illo discrepet. Hic enim quatuor flamines à Numa creatos affirmat, quorum duos tribuit Marti: quum Liuius tres tantum referat, singulis numinibus singulos attributos. Quod quo fiat apertius, non pigebit Liuij uerba ascribere, ex lib. 1. ab ur. cond. Sed, inq̄t, q̄a in ciuitate bellicosa plures Romuli quàm Numæ similes reges putabat fore, iturosq̄ ipsos ad bella: ne sacra regis uicis desererentur, flaminem Ioui assiduum sacerdotem creauit: insigniq̄ cum ueste, & curuli regia sella adornauit. Huic duos flamines adiecit, Marti unum, alterum Quirino. Virginesq̄ vestales legit &c. Quin & Plutarchus in Numa tres fuisse significat quum inquit: δευτερον δε τοις οἰσιμ ιερευσιν διος Πάριος, τρίτον ζωμύλα προσκατίησιν, ὅν φλαμίνα κεννάλιον ὠνόμασεν. Hoc est: Secundo autem loco illis q̄ iā erāt sacerdotibus Iouis & Martis, tertium addidit Romuli, quē flaminē Quirinalē appellauit. Quū inq̄t tertium, significat duos tantū antè fuisse. Adde quod M. Terentius Varro, ubi de flaminibus

bus agit, singulorum numinum singulos flamines recēset, lib. 4. et 6. de lingua Latina. Quid q̄ hoc ipsum & hic noster affirmat sub finem huius capituli? Quare credibile est, et hoc loco, ut alibi passim, corruptissimum esse Fenestellae codicem.

Quod in Latio capite uelato) Varro lib. 4. de lingua Latina sic ait: Flamines, quod in sacro, capite uelato erant semper, ac caput cinctum habebāt filo, flamines dicti. Varroni consentit Seruius in illud Vergilij lib. 8. Lanigerosq; apices. Ceterum Plutarchus in Numa flamines uocatos ait ab ijs, qui circum caluaria sunt pileis, quibus ad tegenda capita utuntur, quasi pilamines quidam essent. Dionysius quoq; Halicarnasensis secundo antiquitatum libro, flamines à gestatione pileorum & infularum, quas adhuc (inquit) ferunt, flamma uocātes, apud Romanos appellatos esse autor est, apud Græcos uero dictos fuisse σεφραυηφός πουρ.

Dialis autem à Dioue) Iupiter, autore Varrone, olim Diouis & Diespiter, id est, diei pater, dictus est.

Vt Aul. Gellius in commentarijs) Gellius quaedam habet, quae hic omissa sunt. Quod utrum factum sit de industria ab autore libri, an per negligētiam à librarijs, non admodū liquet. Nos contenti erimus ea quae hic sunt, à mēdis repurgasse. Cetera qui uolet, ex Gellio petat.

Ignem è flaminia nisi & c.) Gellius habet: Ignem è flaminia, id est, flaminis Dialis domo, nisi sacrum est.

ferri, ius nō est. Et uincula per impluuium) Im-
pluuiū, autore Varrone, locus est in medio domus re-
lictus, ut lucem capiat deorsum, quo impluit. Vitruui-
us de Architect. lib. 6. ca. 4. docet, q̄s debeat esse mo-
dius impluuij.

Apud eius lecti fulcrū) Fulera summæ lectorum
sunt partes, quæ thoros sustinent, à fulciendo, id est,
sustinendo sic dicta.

Capsa quibusdā à capiendo dicta uidetur, sed ma-
gis Græcū est, παρὰ τὸ κάππειν, quod propemodū idem
est quod capio. Est autem theca, in qua aliquid condi-
tur seu reponitur.

Cum strue atq; fertō) Hoc loco & Gellij codices
mendosi sunt haud dubie. Neq; enim ferro legēdum
est, ut illi habent, sed fertō. Nam strues & fertum li-
ba sunt, quibus in sacris utebantur: quæ q̄ ad sacra fe-
rebant, strufertarij dicebantur, autore Festo. De quo
si q̄s plenius edoceri uelit, legat Catonis de Re rusti-
ca caput 134.

Sine apice sub dio agere) Locus erat deprauatissi-
mus: quem ex Gellio restituimus. Porro apex erat in
summo flaminis pileo uirga lanata, inq̄t autor Cor-
nucopiæ, hoc est, in cuius extremitate modica lana
erat: quod primum cōstat apud Albam Ascanium in-
stituisse.

In conuiuio eius &c) Gellius habet: Super flami-
nem Dialem in conuiuio, nisi rex sacrificulus, haud

quisquã alius accūbit. Et præterea cōplures, q̄
 ut & c.) Principio, locus non uidetur omnino uacare
 mēdo: sed hoc doctiori alicui diligētius expēdendum
 relinquo. Deinde manifestū hinc est, huius libri auto
 rem nō esse ueterem illum Fenestellam, nobilem histo
 ricū, qui à Plinio, Plutarcho, alijsq̄; his etiam antiquo
 ribus citatur: sed ex recentioribus quempiam, anti
 quitatis studiosum: id quod & ante nos monuit Va
 lentinus Curio, typographus Basileēsis, haud male de
 studiosis meritis.

De Vestalibus uirginibus.

CAPVT VI.

Vestalis originem cultus, quemadmo
 dum pleraq̄ omnia, Numa Pompil
 ius intulit, etsi eius initia usq̄ adeo uetera
 sunt, ut ex Troianis ad Albanos Aenea du
 ce longè commigrauerint, cuius rei memi
 nit Vergilius hisce uersibus:

Verg. l. 2,
 Aeneid.

Sic ait, & manib⁹ uittas, Vestāq̄ potentē,
 Aeternūq̄ adytis effert penetralib⁹ ignē.

Dea huic Vestæ, quam terram esse, ean
 demq̄ deorum matrē uolebant, perpetuo
 uigil ignis consecrari solebat. Eius obser
 uationi ac cultui pleræque uirgines è pri
 moribus patrum electæ præfici, quarū ne

gligentia si fortè sanctus ignis restinctus es-
 set, flagris à pontifice maximo cædi iube-
 bantur, ut à P. Licinio Crasso pōtifice ma-
 ximo, in eam quæ negligentius ignem cu-
 stodierat, Valerius scriptum reliquit. Ince-
 sti uerò crimine damnatam, uiuam suffodi
 institutum est. Virginem uestalem, ut La-
 beo Antistius scripsit, minorem quàm sex
 annis, maiorem quàm annis decem natam
 negauerunt capi fas esse; item, quæ non pa-
 trima sit & matrima; itemq; & quæ lingua
 debili, sensuq; auriū diminuta, alia' ue cor-
 poris labe insignita sit. Item, cuius parētes
 alter ambo' ue seruitutem seruiuerint, aut
 in negoçis sordidis uersentur. Eam uero
 cuius foror ad id sacerdotium lecta sit, ex-
 cusationem mereri aiunt. Item cuius pater
 flamen uel augur, aut quindecimuir sacris
 faciūdis, aut qui septemuir epulonum, aut
 salius est. Sponsæ quoq; pontificis, & re-
 gis sacrorū filia, uacatio à sacerdotio isto
 tribui solet. Neque eius legendam filiam,
 qui domicilium in Italia non haberet, con-
 stitutum est, ut Capito Atteius scriptū re-

Vale. Max.
 lib. 5. t. p.

Gelli *ti-
 bicinis

liquit: & excusandam eius, qui liberos tres non haberet. Item edicto prætoris uirginē Vestalem, Dialem uenō cogi, sæpe rescriptum est. Verba prætoris hæc sunt: Virginem Vestalem & flaminē Dialem, ait præco, in omni mea iurisdictione iurare nō cogam. De eligenda autem uirgine Vestali hæc obseruata sunt: Lege Papiæ cautū est, ut arbitrato pōtificis maximi uiginti ē populo uirgines legerētur, sortitioq; ex hoc numero fieret in concione. Cæterum, inquit, ea lex uetustate, ut pleræq; aliæ, exoleuit: satisq; ei lectioni fieri cœptum est, si quis honesto loco natus, pontificem maximum adeat, offeratq; ei ad sacerdotium filiam, cuius duntaxat, saluis obseruationibus religionis, ratio haberi possit. gratiam em̄ Papiæ legis p̄ senatū fieri aiūt. Hanc uirginem à pōtifice maximo, uelut ab hostibus capi moris fuit. Verba autem quibus tunc pontifex utitur, hæc sunt: Sacerdotem Vestalem sacra facere quæ iussi, pro populo Romano Quiritibusq; uti optima lege fuit, ita te Amata capio. Amatæ em̄ nomine

Amatæ no
men,

appellari oēs consueverunt, quòd ea quæ prima capta est à Numa rege, fuisse hoc nomine perhibeatur. Simul atq; igitur capta, atq; in atrium Vestæ deducta est, ilico sine emancipatione ac capitis diminutione, exit patriam potestatem, & ius testamenti faciendi adipiscitur. In commentarijs autem Labeonis, quos super Duodecim tabulas composuit, ita scriptum repertum: Virgo Vestalis neque hæres est cuiquam intestato, neq; intestatæ quisquã, sed bona eius tum redigi in publicum aiunt.

IN CAPVT VI.

Vestalis originem cultus) De eo sic L. Florus: in primis focum Vestæ uirginibus colendum dedit, ut ad simulacrũ celestium siderum custos imperij flamma uigilaret. Varia fuerunt huic deæ nomina apud ueteres, nec idem apud oēs cultus, neq; quicquam horum suis carebat mysterijs: quæ omnia uidere est apud illos scriptores, quos indicauit non minori fide quam diligentia Ioh. Camers. Multa quoque cõpendio inuenies apud Ioh. Boetium in genealogia deorum, & Ianum Parrhasium in Raptum Proserpine Claudiani. Mihi enim in presentiarum non est propositum, commentarios in hunc autorem scribere. Tantum quedam obiter inter castigan-

dum partim indico, partim explico, quæ possent pueros, quibus nos potissimum laboramus, remorari.

Item, quæ non patrima sit & c.) Deprauatū erat, itemq; quasi quæ esset hoc loco coniunctio, quū sit relatiuum. Porro patrima & matrima est, quæ utrunq; parentem adhuc habet uiuum.

Neg; eius legendam filiam, qui domicil. & c.) Ibi domicilium habere aliquis dicitur, ubi rerum suarū summam cōstituit, ut non sit suspicio illum esse migraturum.

Lege Papia cautum est) Cur uirgines legerēt Vestæ, uide apud Ouidium G. Fastorū, ibi:

Cur sit uirginibus, quæris, dea culta ministris.

Sacerdotem Vestalem sacra facere) Hæc ex Fabio Pictore apud Gelliū paulo aliter referuntur: sed ita, ut suspicer & Gellium ibi esse parum integrum.

Ilico sine emancipatione & capitis dimin. & c.) Emācipare, est è mācipio suo emittere, & alteri possidendum permittere. Inde emancipatio. de quo multa Budeus in Pandect. Capitis diminutio, est prioris status commutatio. Vide Iustinianum lib. 1. Institutionum, titulo De capitis diminutione. Est autem hoc loco sensus uerborum Fenestellæ: Sine emancipatione & capitis diminutione, id est, sine illo solenni ritu, quo fieri solent emācipatio & capitis diminutio.

De filijs Marti dicatis,

Cap. vii.

INter cætera sacrorum genera instituta à Numa rege, à posteris etiã in honore habita, id quẽ in minoribus fuit, quod Marti scilicet Gradiuo uouit. Duodecim enim ad hæc uiros legit, quos à solẽni saltu, quo in sacris utebãtur, salios appellauit. His alii Salii, os duodecim Tullus Hostili⁹ mox adiecit, quum Romanis in aciem contra Fidenates ductis, Albani à Romanis p̄ speciẽ proditiõnis, duce Metio, defecere. Datum autem his supra tunicam insigne, æneum pectori *tegmen, cælestiaq; arma, quæ uocantur Liu⁹ *tes⁹
gumen ancylia, portare, ac per urbem canentes carmina, cum tripudijs solenni⁹ saltu Ancylia, incedere: institutumq; ut in finem omnium carminum suorum, Mamurium appellerent. Hunc Mamurium inclytum ea tempestate fabrum fuisse, & cum ancyle cælo Mamuri⁹, lapsum esset, Numa Põpilio Quiritibusq; rem diuinam agetibus, huic Mamurio negotium datum esse, complura huius similia ancylia effingendi, tradunt. Quod quidem opus cum ille exquisitissima absoluisset

set arte, optionem, utrum à se uellet postulari, artificii Numam obtulisse, quod ex eo peteret: nam exhibiturum se id pollicebatur: artificem uero non pecuniam, sed gloriam pro mercede petisse, quod eius nomen à salijs in finem quorūlibet carminum recitaretur: idque per multa tempora in sacris & comitijs (ut ait Liuius) obseruatum est. Eo autem huius ordinis sacerdotium numero creuisse, ut ad collegium, & collegij sacerdotum magistratum redactum fuerit.

IN CAPVT VII.

Quod Marti scilicet Gradiuo uouit) Quare Gradius dictus sit Mars, uariant sententiæ. Alij enim putant, quod gradatim, hoc est, ordine quodam milites in aciem descendere faciat, ita appellatum esse. Alij ab ultro citroque in bello gradiendo. Alij, quod Iuno eum è gramineo flore conceperit pepereritque, si ne coniugis opera, quemadmodum canit Ouidius lib. S. Fastor. Vnde & hoc factum nonnulli putant, ut corona graminea in militia olim daretur, qua nulla fuit nobilior in maiestate populi Romani terrarū principis, præmijsque gloriæ, ut ait Plinius. Nec desunt qui suspicentur Græcam habere originem, à uibratione hastes, quod illi κροσσὸν αἰνεῖν dicunt, ut est apud Pöpeiū Fest.

Contra Fidenates) Fidenæ arum, oppidum erat in Latio, Romanorum colonia. Inæ Fidenates. Historiã uide apud Liuium lib. I.

Quæ uocantur ancylia) Ouidius inquit:

Atq; ancile uocat, quod ab omni parte recissum est,

Quemq; notes oculis, angulus omnis abest.

Seruius quoq; ancile dictum ait, aut quasi undiq; circuncisum, aut quasi ἀμφίχειλον, id est, undiq; labrum habens. Quorum sententiam si recipiamus, non uideo quare in medio per γ scribi debeat ancyle. Verū Plutarchus et per γ scribit, et inde format, unde necesse est ita scribi, sic enim ait: αὐτὰς δὲ τὰς πέλας τὰς ἀγκύλια καλῶσι διὰ τὸ ἕχμα. κύκλῳ γὰρ οὐκ ἔστιν. Hoc etsi fortassis non tanti momenti uideri queat, tamen uel propterea admonendum putauī, q; uideam quosdam de huius nominis orthographia nō tantū dubitare, uerum etiam disputare.

Quod qdem opus quū ille) Quæ hinc sequūtur usq; ad finem huius capituli, mendosissima sunt, quæ tamen mutare nolui sine suffragio emendationis exemplaris. Quædam enim redundare uidentur: aliqua, sed pauca, deesse: nōnulla haud satis Latine posita. Quamquam non admodum difficile est, sententiam scriptoris ex his quæ habemus, assequi. Eam uidetur sumpsisse ex his Ouidij uersibus, tertio Pastor.

Mamurius morum, fabra ne exactior artis,

Difficile est ulli dicere, clausit opus.

Cum Numa munificus, facti pete præmia, dixit,

Si mea nota fides, irrita nulla petes.

Iam dederat salijs à saltu nomina ducta,

Armaq; & ad certos uerba canenda modos.

Cum sic Mamurius: merces mihi gloria detur,

Nominaq; extremo carmine nostra sonent.

Inde sacerdotes operi promissa uetusto

Præmia persoluunt, Mamuriumq; uocant.

De collegio pontificum & pontifice maximo. Cap. viij.

Pontifices, ut pleraq; alia sacerdotia, ab ipso Numa ortos, apud Liuium satis constat. Eisdem diu præterquam è patribus creari non licuit. Fuerunt autem ab initio numero quatuor, postquam uero maximorum quorunq; honorum partem plebs tribunijs rogationibus obtinuit, ad sacerdotia quoq; sacrosanctasq; potestates patere sibi aditum uoluit. Quatuor ergo alios creari ex plebe pontifices placuit, M. Valerio & Q. Apuleio COSS. Omibus unus pfectus fuerat à Numa Pompilio, isq; pontifex maximus appellabatur. Hic habet ex se sacra omnia exscripta exsignata q; quibus

vide Liuium
lib. 10
b V, C.

hostijs, quibus dieb⁹, ad quæ templa sacra fieri deberēt: eiusmodiq; diuinis in rebus, unde erogandæ pecuniæ sumptus fieri debeat, curæ pontifici est: cæteraq; omnia sacra publica priuataq; * sacris pontificis subiecta sunt. Cum uero de religione deq; sacris dissensio est, populus illum consulere pergit. Perutile illud fore ratus est Pompili⁹ eius sacerdotij autor, ne ius diuinum, negligēdo patrios ritus, peregrinosq; asciscendo, turbaretur, nec cælestes modo cæremomas docere, sed iusta quoq; funebria, placādosq; manes, eiusdem pontificis est. Apud eū quoq; tabula esse dicitur, in qua solis & lunæ defectus, quoties lumini caligo fit, & anni mensium fastorumq; ratio perspicitur. Pōtiffices, ut Varro ait, Q. Mutius Scæuola à posse & facere appellatos esse dicere solebat, sed ea denominatio à M. Varrone haud satis probari uidetur. Nā & à ponte, & à facio pōtiffices appellatos pōtiffices unde appellati. putat, eo quod ab his primum pons sublicius factus, ac sæpe restitutus esse perhibeatur.

illo die Iupiter ita populū Romanū ferito,
 ut ego hunc porcū hodie feriam, tātoq;
 magis ferito, quāto magis potes pollesq;.
 Vbi id dixit, porcū saxo silice percussit.
 Eodem modo pars altera per suum sacer-
 dotem, suūq; dicatorem peragit. Cū au-
 tem bellum per feciales indicunt, hoc mo-
 re utuntur: Fecialis hastam ferratā, aut san-
 guineam praeustam ad fines eorum, quibus
 bellum indicit, defert, nec minus tribus pu-
 beribus praesentibus dicit: Quod populi pri-
 scorum Latinorum, hominesq; prisci Lati-
 ni aduersus populum Romanum Quiri-
 tium fecerunt, deliquerūt: quod populus
 Romanus Quiritium bellum cum priscis
 Latinis iussit esse, senatusq; populi Roma-
 ni Quiritium censuit, consensit, consciuit,
 ut bellum cum priscis Latinis fieret: ob eā
 rem ego populusq; Romanus populis pri-
 scorum Latinorū, hominibusq; priscis La-
 tinis bellum indico, facioq;. Id ubi dixit, ha-
 stam in fines eorum emittit: ex quo bellū
 iustum esse intelligitur.

Belli indi-
 cendi mos.

Quem tamen ut ab Hostilio creatum &c.) Dionysius Halicarnas. ait fecialium sacerdotium à Numa tum institutum esse, quum indicturus esset bellum Fidenatibus, latrocinijs ab eis, & excursionibus in agrum Romanorum factis. Idē refert Pomponius Letus. Quin & Plutarchus huius sacerdotij Numā facit autorem in uita Nume.

Sagmina, inquit, te rex posco) Sagmina, inquit Pōpeius Festus, uocantur uerbena, id est, herbae purae, quia ex loco sancto secabātur à consule pratorēve legatis proficiscentibus ad foedus faciendum, bellūmve indicendum. uel à sanciendo, id est, confirmando.

Rex, facis ne tu me &c.) Apud Liuiū ita legitur: Rex, facis ne me tu regium nuncium, populiq; Romani Quiritium? uasa, comitesq; meos?

Sanguineam praeustam) Sanguineam hastam quidam interpretantur è sanguine arbore factam, unde & uirgas sanguineas apud Plinium legimus. Alij & hic, & apud Liuium sagmineam legunt, pro sanguineam: ut sit, sagminibus obuolutam.

De sacerdotio patris patrati.

Cap. X.

Patris patrati sacerdotium, & si apud Liuium à feciali haud differre uideatur, aliquando etiam idem fuisse apparet, tamen quod inter nomē istius illiusq; atq;

*officia
immuta-
uerim

Patris pa-
trati par-
tes,

Liu. *ran-
gens,

officium nonnihil interesse uideatur, utiq;
& de utroq; seorsum dicere uisum est. Ut
cunq; esset, his descriptis non certe officit
immoueri, sed partes plures duntaxat ad-
scripserim. Patris patrati usus eodem tem-
pore, quo feialis apud Romanos prodijt.
nam & in feriendis à feiali foederibus, pa-
tris patrati opera autoritasq; exigebatur.
Ad patrandum enim, id est, sancendum iu-
rumentum, ubi de foederibus conuenerat,
admitti consueuere. Creauit autem M. Va-
lerius primus feialis Sp. Fusiū, primum
patrem patratum, eo bello quod Tullus
Hostilius cum priscis Latinis gessit, uerbe-
na caput capillosq; cingens. Alias præter-
rea partes, scilicet repetendi, patri patrato
dedit Ancus Martius, eum morem ab anti-
quissima Aequicolore gente repetens. Ei-
us rei formula antiquissima, est huiuscemo-
di: Legatus idemq; pater patratus, ubi ad fi-
nes eorum uenit, unde res repetuntur, ca-
pite uelato, (filum lanæ, uelamē est) Audi
Iupiter, inquit, audite fines, (cuiuscūq; gē-
tis sint, nominat) audiāt fas, Ego sum pu-

blicus nuncius populi Romani, pie iusteq;
 legatus uenio, uerbis meis fides sit. Perag- Liu. * uer
 git deinde postulata, inde louem testem fa- bisq;
 cit. Si ego iniuste impieq; illos homines il-
 lasq; res * dedier populo Romano, mihi q; Liu. * de
 exposco, tum patriæ compotem me nun- dier nun-
 quam finas esse. Hæc cum fines supra scan- cio popu-
 dit, hæc quicumq; ei primus uir obuius fu- li Ro. mi-
 erit, hæc portam ingrediens, hæc forum in- hi expo-
 gressus, paucis uerbis carminis concipien- sco,
 diq; iurisiurandi mutatis, peragit. Si non Liu. * q;
 dedūtur * quæ exposcit, diebus trib⁹ & tri-
 ginta (tot enim solennes sunt) peractis, bel-
 lum ita indicit: Audi Iupiter, & tu Iuno, ac
 Quirine, dñ⁹ q; omnes cælestes uosq; terre-
 stres, uosq; inferni audite. Ego uos testor,
 populum illum (quicumq; est, nominat) in-
 iustū esse, neq; ius persoluere. Sed de istis
 rebus in patria maiores nati consulemus,
 quo pacto ius nostrum adipiscamur. Cum
 * his nuncijs Romam ad consulendum re- Liu. * cū
 dit, confestim rex, dictator, cōsul, siue quis is nūcius
 ali⁹ senatum habuerit, ex his ferme patres
 consulit uerbis: Quarum rerum, litiū, cau

sarum condixit pater patratus populi Romani Quiritium, patri patrato priscorum Latinorum, hominibusq; priscis Latinis, quas res nec dederunt, nec fecerunt, nec soluerunt, quas res fieri, dari, solui oportuit. Dic (inqt ei, quem primum sententiã rogat) quid censes? Tum ille: Puro pioq; duello quæredas censeo. Itaq; consentio confiscoq;. Inde alij ordine rogabantur: quandoq; pars maior eorũ qui aderat, in eandẽ sententiam ibant, bellum erat consensu fieri solitum, ut feciales in iactu hastæ, ut dictum est, bellum indicerent,

IN CAPVT X.

Pincipium huius capituli constat fuisse mendosissimum. Quis enim ita loquitur: Aliquanto etiam longe abfuisse apparet? Et ut donemus ita dici, quomodo cohæret cum superiori sententia? Breuiter, mihi ita legendum esse uidetur: Patris patrati sacerdotium, et si apud Liuium à feciali haud differre uidetur, aliquando etiam idem fuisse apparet, tamen quod inter nomen istius illiusq; nonnihil interesse uideatur etc.

Ab antiquissima Aequicolorum) Aequicolarum le

gendum esse apparet. Horum metropolis fuit Nursæ
arum, in Sabinis, cuius meminit Vergilius in septimo
his uerbis:

Et te montosæ misere in prælia Nursæ
Vfens, insignem fama & felicibus armis.
Horrida præcipuè cui gens, assuetaq; multo
Venatu nemorum, duris Aequicola glebis,
Armati terram exercent, semperq; recentes
Conuectare iuuat prædas & uiuere raptò.

Audi Iupiter, & tu Iuno & c.) Antiquitas tripli-
cem deorum ordinem constituit. Primus habet cele-
stes, inter quos primatum tenent duodecim illi, quos
magnos appellant, & selectos deos, quorum nomina
Q. Ennius uno disticho complexus est:

Iuno, Vestæ, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Secundus eos, quos medioximos Apuleius appellat,
qui quum cælo quidem non satis digni sint habiti, ta-
men ob uirtutes, quibus præditi fuerunt, iniquum ui-
sum est, eos ad inferos detrudi. In horum numero sunt
heroum ac magnorum uirorum animæ, quas partim
in aere, partim in terra uiuere credebant. sunt & fau-
ni, & satyri, & nymphæ. Tertius, Plutonem cum suo
tartareo satellitio. Quum itaque pater patratus hos
tres ordines testaretur, nullum deorum uisus est præ-
terire. Sic Plautus in Cistell. At ita me dij deæq; supe-
ri, inferi & medioximi & c.

Quarum rerum, litium, causarum condixit pater patratus &c.) Exemplaria habebant, conduxit. Sed legendum est, condixit, suffragantibus exemplaribus Liuianis. Est enim cōdicere, duorum aut plurium inuicem denunciantium aliquid.

Quas res nec dederunt, nec &c.) Quidam codices Liuiani habent: Quas res dari, fieri, solui oportuit, eas res nec dederunt, nec soluerunt, nec fecerunt. Ea lectio mihi magis probatur.

Puro pioq; duello) Duellum, autore Festo, bellum est, in quo à duabus partibus de uictoria contendentibus dimicatur.

De sacrorum rege. Cap. XI.

R Ex sacrorum, qui & sacrificulus dicitur, creati coept^o est Iunio Bruto & M. Valerio primis consulibus. Eius creandi occasionem dedit, quòd cum nuper exactis regibus pleraque sacra à solis regibus obiri consueta, regum exactiōe uacare uiderentur, idq; moleste admodum populus ferret, utpote quòd cultui diuino regū exactiōe uideretur derogatū, sacerdotē creari placuit: quem, quo minus eidem auctoritatis inesset, regio nomine decorarūt, sacrorum regem appellantes, Subiecerūt ta

Sacrificulus,

* deesset

men pontifici maximo, *ne similis dictioni
fuiſſet ſuppoſitus, iam exacti reges, redu-
cti reges eſſe uiderentur, uel crederentur.
Quæ uero huic partes iniunctæ eſſent, nunc
temporis minime reperiuntur.

IN CAPVT XI.

IAm exacti reges, reducti reges eſſe uiderentur) Nō
uidetur integer locus. Quid ſi legas, pro exactis
regibus reducti reges eſſe uiderentur?

De ſimulacri traiectione matris deorū.

Caput xij.

GAllos quidem Berecynthiæ, ſiue il-
lam deorū matrem dicere mauis, de-
dicauit antiquitas, eamq; religionē ut ple-
raſque alias, è Phrygia Romam reduxit, &
eo quidem tēpore, quo huiuſcemodī car-
men ex libris ſibyllinis relatum eſt:

Mater abeſt, matrē iubeo Romane regras, Quid, lib.
4. Faſtor.

Cum ueniet, caſta eſt accipienda manu.

Hoc reſpōſum cum diu torqueret patres,
(quæ enim mater eſſet, aut unde petenda,
non ſatis reperire poterant phyſici) Apol-
linis oraculū conſultū miſere: miſſi, huius-
cemodī reſpōſa attulerunt: Diuūm, Apol-

* in Idæo

lo inquit, accersite matrem, quã *Idæo quã
dem iugo reperietis. Missi ergo in Asiã le
gati, datum negociũ, ut perquisitum ac tan
dem compertum deã simulacrũ Romam
reducerent. Sed cũ Attalus rex Asiã, com
pertiã legatis simulacri traiectionẽ nega
ret, Romanis frustra iam abire parãtibus,
uocem eidẽ auditam & creditam esse deã
ferunt: Ipsa, inquit, peti uolui, Romam quã,
quod deorum omnium dignum domicili
um est, deduci. Quo miraculo exterritus
Attalus, Romanis ilico simulacri translati
onem concessit. Mari ergo transiecto Ro
mam, ut traditum est, cum Tiberi nauis si
mulacro onusta uectaret, omni genere ho
minũ ex urbe prodeunte cum carminibus,
sacris quã, in sicco litore adhãsisse ferunt. Et
cũ omnis multitudo funibus iniectis, sum
mo conatu adniteret, nulla tamen uia auel
lere hãrẽtem ualuit. Erat autem in turba
Romanorum Claudia Quinta uir
go præstantissimã formã, cuius exquisito
habitu, multis quã pleno illecebris, uiolata
eius uirginitatis publica suspicio circunse

rebatur. Procubuit ergo puella ad pedes simulacri orans, obtestāsque deam, sic inquit: Læsa uirginitatis me ream criminatur, tuum dea testimonium, uti rem indices, quaeso: ut si tuo dānata testimonio dea fuerim, admīssa morte luam: sin hac labe puram argueris, tunc tu castissima castas manus prosequere obsecro. Vbi hæc dixit, reste qua alligata erat nauis, manu arrepta, manū puellæ parum admodū conātis, facili tractu prosecuta est hoc pacto in urbem. Scipio Nasica solus dignus, cuius manibus tangeretur, recipereturque simulacrum, iudicatus est. Datum ergo Scipioni negociū, ut templum deæ magnifice strueret, & eius cultui sacerdotes dedicaret, quos more deæ uetusto spadones esse oportebat, non alio pacto ad id sacerdotium legēdos. Cuius qui

Gallorū
sacerdotū
origo,

dilexisset Cybelen puerum quendam Phrygium, dilectoque hanc cōditionem adiecit, ne castitate polluta admitteret, puerum tamen nympham Sangaridem deperisset, & cum apud eam sub arbore ei nympha

phæ dicata, una quiescerent nocte dormi-
entes, deam arborē cum ipsa nympha tru-
cidauisse, adolescentem metu ferē exanima-
tum, in uicinum montem, cui nomen Din-
dyma est, cōfugisse; doloreq; amentem, pu-
doreq; admissi facinoris, membrū quo des-
liquerat, abscidisse. Hac ratione facti dea
memor, per eiusmodi homines perpetuo
sibi ministrari uoluit. Gallorum uero nos-
mē à flumine Phrygiæ uetusto, quod tem-
plo huius deæ uicinum est, tractum ferūt,
cuius (ut ferūt) fluuialis undæ ea uis est, ut
potantes insanire compellantur.

IN CAPVT XII.

Diuūm, Apollo inquit, accersite) Ouidius:
Consulitur Pæan, diuūmq; accersite matrem,
Inquit, in Idæo est inuenienda iugo.

In sicco littore adhæsisse ferunt) Adhæsisse in sic-
co littore, pro hæsisse. Sic Cælius ad Ciceronem lib. 8.
epist. 5. Sanè tāquam in quodam silice iam omnia ad-
hæserunt. Item Ouidius lib. 4. Metamorp. Iunctoq; in
corpore adherent.

Cuius quidem instituti & c.) Hæc ferē omnia sunt
apud Ouidiū lib. 4. Fastor. Fabulæ mysteria doctissi-
mo carmine aperuit Lucretius lib. 2. cuius initiū est,

Quare magna deum mater, materq; ferarum.

De duumuiris sacrorum.

Caput xiiij.

DVumuiris sacrorum, quantum monu-
 menta ueterum legendo conseq uau-
 lui, sacris libris legēdis, carminibusq; sibyl-
 læ, fatiscq; populi Romani interpretandis
 præerant, et Apollinis, sacrarumq; cære-
 moniarum antistites erant: & quoties pro-
 digia magnos aliquos rerum euētus auspi-
 cantia emerfissent, lectisternijs ad puluina-
 ria deorum factis, ut illorum minas auer-
 terent, supplicijs sacrisq; placabant. *Eorū * Eodem
 etiam ritu prospere gestis rebus decerne-
 bantur. Huius sacerdotij nullam antè men-
 tionem reperi, quàm tēpore quo ædes Ca-
 storis per filium Posthumi secundi dicta-
 toris, qui tunc duumuir, dedicata est. Lati-
 no enim bello pater ipse dictator uouerat.
 Cæterum cū multo tēpore duo ad hoc
 ipsum sacerdotiū uiri creati essent, ac plebs
 de suo quoq; corpore creare consules per-
 geret, neq; ad hoc ipsum satis uiriū esset,

Decēuiri
ē duumui
ris.

obtinuit tādē, ut qui duūuiri in eā diem
creati fuissent, decēuiri crearētur, quōq; ex
patribus, totidē ex plebe electis. Quare ex
duumuiris, decēuiri appellari cōcepti sunt.

IN CAPVT XIII.

Lectisternijs ad puluinar. etc.) Lectisternia erāt,
quum sacrorum gratia lecti in templis sterne-
bantur ad discumbendum, siue etiam pernoctandum.
T. Liuius lib. v. ab V. C. ita scribit: Tristem hyemem,
siue ex intemperie cæli raptim mutatione in contra-
rium facta, siue alia qua de causa, grauis pestilensq;
omnibus animalibus æstas excepit. Cuius insanabili
pernicie, quando nec causa, nec finis inueniebatur: li-
bri sibyllini ex senatusconsulto aditi sunt. duumuirī
sacris faciundis, lectisternio tūc primum in urbe Ro-
mana factō, per dies octo Apollinem, Latonāq; & Di-
anam, Herculem, Mercurium, atq; Neptunū tribus,
quā amplissimē tum apparari poterat, stratis lectis
placauere. priuatim quoque id sacrum celebratum
est, tota urbe patentibus ianuis, promiscuoq; usu re-
rum omnium in propatulo posito, notos ignotōsque
passim aduenas in hospitium ductos ferunt: & cū ini-
micis quoq; benignē ac comiter sermōes habitos: iur-
gijs ac litibus temperatum, uinctis quoque dempta in
eos dies uincula: religioni deinde fuisse, quibus eam
opem detulissent, uinciri.

Ad puluinaria) Puluinaria dicuntur quasi pluinaria, quæ capitibus dormituri supponimus. His in templis quoque deorum ueteres utebantur, in quibus imagines collocabantur, ut eminentiores uiderentur. Si Acronem audias, etiam tabulata illa, in quibus simulacra collocantur, ut uideantur eminentiora, dicuntur puluinaria.

Supplicijs sacrisque) Supplicium interdum quidem damnatio seu poena est, hic autem supplicatio, quæ admodum et apud Salustium: In supplicijs deorum magnifici. Et alibi: Non uotis neque supplicijs muliebribus deorum auxilia parantur.

Quam tempore quo ædes Castori) Aulus Posthumius dictator, qui nihil (ut inquit Liuius) nec diuinæ nec humane opis prætermittens, ad lacum Regillum aduersus Latinos prosperè pugnavit. Ibi Castori et Polluci, quibus dijs ueluti commilitonibus in ea acie usus creditur, ædem uouerat, quam postea eius filius, duumuir ad hoc ipsum creatus, idibus Quintilibus dedicauit.

De septemuiris epulorum.

Caput xiiij.

Septemuiratum epulorum, quæquam sut coniectari potest, genus esse sacerdotij præsumitur, propterea quod cum de uocatione Vestalis sacerdotij agitur, filia auguris, decemuirii sacrorum, flaminis, septemuirii

ri epulorum sacrorum, ab hoc sacerdotio excusationem merentur, inter sacerdotia hoc ipsum subiungitur. Vt cunq; id fuerit, quoniam nihil quicq; de hac re mediocris etiam fidei, autoritatisq; reperi, quod huic ordini officium commissum esset, ausus asserere non fui. Plinius tamen cum esset oratione habitus, cum quasi propter futuros astates timeret, dixit: Stabat medio consularis, modo septemuir epulonum. Sunt adhuc Romae in pyramide quadrata incisa haec uerba: Opus absolutum diebus cxxx. est testamento C. Cornelii trib. pl. septemuiri epulonum.

IN CAPVT XIII.

Septemuiratum epulorum, quanq; etc.) Certum est, sacerdotij genus hoc fuisse, & antiquum fuisse. uerum de aetate eius senondum legisse fatetur Pomponius Laetus. Lucanus lib. 1. inter sacerdotia numerat, hoc uersu:

Septemuirq; epulis festis, Titijq; sodales.

Et Cicero tres ab initio fuisse asserit. His additis duobus, facti sunt quinque: ac tandem iterum duobus, septem. De officio eorum haec legi: In Capitolio stratis tribus lectulis, conuiuium apponebatur tribus dijs, Ioui, Iunoni & Mineruae. Iupiter uero, id est, simulacrum

*Iouis, statuebatur in lectulo recubās: Iuno & Miner-
ua in sellis considebant. Sed appositis epulis, non ipsi
dij, sed septem epulones conuiuia celebrabant.*

L. FENESTELLAE

DE ROMANORVM MAGI
STRATIBVS LIBEL
LVS ALTER.

Præfatio.

ED quoniam nunc de reliq̄s
magistratibus, qui ad religi-
onem non pertinent, tracta-
re intēdimus, alij quidē om̄i
um magistratū maiores, alij
uero minores sunt. Qui maiores, q' ue mi-
nores essent, paucis animaduertendum est. Gel. li. 13.
cap. 14.
Nam Aulus Gellius pleraque hac in re ex
M. Messalæ auguris libris dicta reliquit,
cui⁹ uerba hæc sunt: Patritiorum auspicia
in duas potestates diuisa sunt; maxima sunt
prætorum, consulum, censorum; neque ta-
men eorum om̄iſi inter se eadem, aut ei-
usdem potestatis sunt, ideoq̄ collegæ non

sunt censores consulum aut prætorū. Prætores, collegæ consulum sunt: ideo neque prætores aut consules cēsoribus, neq; consulis censores aut p̄toribus turbant aut retinent auspiciā. At censores inter se, rursus p̄tores consulesq; inter se & uitiānt, & obtinēt. Prætor etsi collega cōsulis est, neq; prætorē, neq; consulem iure rogare potest, ut quidem nos à superioribus accepimus, aut ante hæc tempora obseruatū est. Et ut in commentario xiiij. Caisi Tuditani patet, quia imperium minus prætor, maius habet consul, & a minore imperio maius, à maiore collega iure rogare non potest. Nos his temporibus prætores prætoris creante, ueterum autoritatem sumus secuti, neq; his auspicijs in comitio fuimus. Censores æque non eodem rogantur auspicio, atq; consules & prætores. Reliquorum uero magistratuum minora sunt auspiciā: ideo illi maiores, hi minores magistratus appellantur. Maiores, centuriatis (inquit) comitijs fiūt; minoribus creādis magistratibus tributis comitijs magistratus, sed ius

*rogari

Gell. *comitijs in auspicio

stius curiata dat lege. Ex omnibus his Messalæ uerbis, inquit, manifestū fit, qui sint minores magistratus, & quam ob rem minores appellentur. Sed & collegam esse prætorem consuli docet, quòd eodem auspicio creantur. Maiora autem auspicia dicuntur habere, quia eorū auspicia magis rata sunt, quàm aliorum. Consul ab omnibus magistratibus, & comitiatum & concionem auocare potest. prætor & comitiatum & concionē usq; quaq; auocare potest nisi à consule. minores magistratus nusquam neque comitiatum, neque concionē auocare possunt. Ea re, qui eorum primus uocat ad comitiatum, is recte agit: quoniam bifariam cum populo agi nō potest, nec auocare alius alij posset, si concionem habere uolunt, uti ne cū populo agant, quanuis multi magistratus simul concionem habere possunt. Ex his uerbis Messalæ manifestum est, aliud esse cum populo agere, aliud concionē habere. Nam cum populo agere, est rogare quid populum, quod suffragijs suis aut iubeat, aut uetet, Concionem autem habe-

Cū populo agere.

Cōcionē
habere.

re, est uerba facere ad populum sine ulla ro-
gatione.

IN L. FENESTELLAE LIBRVM
SECVDVM, QVI EST DE RO-
manorū magistratibus, Scholia.

IN PRAEFATIONEM.

PRator, et si collega cōsulis est, neq; praetorem, ne-
q; consulem iure rogare potest) Rogare hic po-
situm est, ut apud T. Liuium in fine libri 6. ab V. C.
ubi ait: Factum senatusconsultum, ut duos uiros aedi-
les ex patribus dictator populum rogaret. Et Cice-
ronem lib. 1. De diuinatione: Comitia consulibus ro-
gādis habuit. Vbi rogare, est à populo suffragia cre-
andis magistratibus petere, siue de magistratib. cre-
andis populum consulere.

Maiores centuriatis) Cēturiata comitia interpre-
tatur Budæus centuriatim ex censu & etate distri-
buita. His enim populus per centurias ex cēsu & eta-
te diuisus, suffragia ferebat. Illæq; centurie prero-
gatiuæ dicebantur, quæ sorte primum eductæ roga-
bantur. Erant alia comitia, quæ dicebantur curiata,
in quibus populus promiscue suffragia ferebat, tri-
butim tamen distinctus. Ea arbitror hic tributa co-
mitia dici. Nam Budæus ex Gellio docet, minores ma-
gistratus curiatis comitijs creari.

Sed iustius curiata datur lege) Leges curiata à curiatis comitijs dictæ sunt, id est, tributim coactis, auctore Budeo. His enim comitijs dantur leges, quibus omnes ordines ferunt suffragia.

Quoniam bifariam cum populo agi nõ potest) Bifariam, id est, duobus magistratibus celebrãtibus comitia creandi noui magistratus. Sic Petrus Mosellanus in Au. Gell.

Quauis multi magist. s. c. h. p.) Quauis, id est, quantũlibet, inquit Petrus Mosellanus. Porro in exẽplaribus Fenestellæ scriptum erat possint, sed legendum est possunt.

De senatorum origine.

CAP. I.

SENATORUM originem à Romulo institutam esse, nemo ambigit: quippe qui urbis parens & conditor, cum iam nouam ciuitatem, uiribus & robore iuuenum affatim à se munitam cerneret, haud minoris momenti fore ratus, si eandem consilij ope fulsisset, ex primoribus qui tũc aderant, ciuibus, centum numero elegit, quos ob honorem patres, ob ætatem senatores appellauit, ut apud Lacedæmonios senes appellari eos, qui summum quendam magistra

Patres senatores.

Locus est
apud Ci-
ceronē in
Catōe ma-
iore,

*Chlœli-
os.

Patres cō-
scripti.

Patritij.

tū gerunt, Cicero ait. Qui uero ex his pri-
morib⁹ cētum patrib⁹ geniti sunt, patritij
nuncupati sunt. Hunc ordinē mox Tullus
Hostilius expleuit, Alba à se diruta, Alba
nisq; in urbē inductis. Tū Tullios, Seruili-
os, Quintios, Geganos, *Clodiosq; Senato-
res accepit. Exactis autem regibus Brutus
consul exhaustum bonis uiris senatum in-
tuens, primores equestris ordinis adscribi
in senatores operam dedit, illosq; conscri-
ptos patres appellauit; ex quo tempore pa-
trum conscriptorum appellatio locum ha-
bere instituit. Penes hos quidem senatores
adeò semper totius reipublicæ summa in-
nixa est, ut ne reges quidem, cōsules, aut di-
ctatores, aut alius quispiā magistratus, in-
consulto senatu quippiam moliretur, ad-
eocq; ut cum Tarquinius Superbus pleraq;
præter senatus autoritatē decerneret, tum
demum amisso regio nomine, tyrannus ap-
pellaretur. Senatores uero triplicis ordi-
nis fuisse reperi: alij enim patritij, alij peda-
rij, nonnulli uero conscripti appellabantur.
Patritij sunt hi maxime, qui centū illis pa-

tribus à Romulo lectis geniti sunt. Cōscri
 pti uero senatores, hi qui regum, consulū,
 cēforū' ue decreto in senatum lecti sunt.
 Pedarios autem senatores uarijs ratiōibus
 appellatos inuenio, alijs enim, quod hi non
 haberēt sententiæ dictionem in senatu, sed
 in aliorum sententias pedibus irent, dictos
 pedarios putant. Alijs, quod essent pleriq̃,
 qui magistratus curules adepti, sella curu-
 li in senatum ueherentur: qui uero pedib⁹
 iter facerent, pedarij nominabantur. Mar-
 cus autē Varro equites quosdam esse ait,
 quibus amplioribus magistratib⁹ functis,
 nōdum tamen à censoribus in senatores le-
 ctis, non esset ius dicendæ in senatu senten-
 tiæ, cum tamen in senatum uenire liceret.
 sed quas sententias principes dixerant, in
 eas descendebant. De ordine uerò ac ratiōe
 one consulendi senatus, quæ hucusq̃ repe-
 ri, ea potissimum adducam. Aliquādo em̄
 primo rogari mos fuit, qui princeps in se-
 natu à censoribus positus fuerat. nonnun-
 quam uero, ut hi prius rogarentur, q̃ con-
 sules designati essent, institutum est. Cice

Cōscriptā

Pedarij.

De pedarijs senatoribus uide Gellij lib. 3, c. 18.

Ordo consulendi senatus, de quo uide Gellij lib. 4, c. 10.

ro autem in eo libro, quem inscripsit Cato
nem maiorem de senectute, tantū aliquan-
do senectuti honoris tributū scribit, quod
ut quisque natu grandior esset, ita prior in
senatu sententiam rogaretur. Vsu tandem
introducitur esse dicitur, ut quem consul
ipse rogasset, is prior ex sententia uerba fa-
ceret, alium tamen quā consularem uirū
rogari fas fuisse negant. Ex qua sane cōsue-
tudine C. Iulius Cæsar in eo cōsulatu, quē
gessit cum M. Bibulo, treis duntaxat uiros
extra ordinē rogasse dicitur, M. Crassum,
Cn. Pompeiū, & M. Catonem: post, Cn.
Pompeium, ubi filiam sibi in matrimonio
collocauit, rogare primum cœpit. Cū ue-
rò M. Catonem rogaret, atque idem cum
consulebatur de republica, nimis forte di-
ceret, longioreq; proinde oratione uteretur,
qua omne ferè tempus, quod est habendū
senatui, tereret, Cæsar uiatorem uocauit,
Marcumq; Catonem, quoniam finem non
faceret, præhendij loquentem, & in carce-
rem trahi iussit. Catonem, quum imperio
pareret, senatus consurrexit, & ad carcerē

prosequeretur. Cuius rei quasi inuidia mor-
 tus Cæsar, destitit, atque emitti iussit. De mo-
 re autem habendi senatus, M. Varro roga-
 tu Pompeij librum edidit, quum ille primū
 consul cum M. Crasso fuisset designatus.
 Creditur, quia foris militiæque ad eam æta-
 tem occupatus, uellet ciuilibus consuetudi-
 nis, cuius expertus erat, fieri peritior. Sed eum
 librum in ipsa Varronis ætate perisse, idē
 ipse in epistola ad *Oppianicum scripsit.
 Qua in epistola multum scribere Varronē
 id genus, Aulus Gellius in commentarijs
 noctium Atticæ refert. Primum ibi scri-
 ptum fuisse, per quas personas haberi sena-
 tum liceret, nominat dictatorem, consulē,
 prætorē, tribunum plebis, interregem, præ-
 fectum urbi; neque ullis alijs ius fuisse sena-
 tum frequentem fieri iubere asserit. Addit
 deinde extraordinario iure tribunos mili-
 tares, qui pro consulibus essent. Item de-
 cemuiros, quibus imperium cōsulare tum
 esset. Item triumuiros reipublicæ constitu-
 endæ causâ creatos, cōsulendi senatum ius
 habuisse. De præfecto urbi Latinarum cau-

Varronis li-
 bri de mo-
 re habendi
 senatum.

Gell. * Op-
 pianum

Gel. li. 16
 cap. 7.

Gell. * ur-
 bis.

vide Gel-
liū li. 74.

6. 8.

Atinū.
sic habet
Gellius,

Locus ha-
bēdi sena-
tus.

Tēpus ha-
bēdi se-
natus.

sa relicto, utrum senatū habere liceret, nō
satis conuenire ait. qui licere negāt, quod
ne ille quidem senator sit, proinde ius di-
cendæ in senatu sententiæ nō habeat, in ra-
tionem adducunt, eaq̄ ætate, quæ nondum
senatoria sit, creari. Marcus autem Varro
& Atteius Capito, ius esse præfecto urbi,
senatus habendi aiunt. Quandoquidem &
tribunis plebis, quanq̄ nō essent senatores,
ante Accinium plebiscitū ius senatus ha-
bendi esset. Scripserat etiam de intercessio-
nibus, illis uidelicet ius intercedēdi fuisse,
qui uel ea potestate, uel maiori fuissent, ijs
qui senatusconsultum aut plebiscitum uel
aliud decretum rogarent. De loco habē-
di senatus, aut senatusconsulti rogandi, nisi
in locis per augures constitutis, quæ tem-
pla appellabant, haberi rogari ue posse ne-
gabant. Vnde & in curia Hostilia, in Pom-
peia, & post in Iulia, cū prophana essent lo-
ca, templa per augures sunt constituta, ut
in ijs senatusconsulta more maiorum iusta
fieri possent. De tempore uerò habendi se-
natus, ita disserit; Ante exortum, inquit, se-

lem aut post eius occasum, senatusconsultum irritum esse: opus etiam censorium fecisse, per quos eo tempore factum esset senatusconsultum. De ætate autem senatoria: Ætas senatoria, etiam adolescentibus senatorum, senatum ingredi licuisse, ueterum monumenta legentibus apparet. Quo minus uero tandem in senatum illi ætati uenire liceret, Papyrii Prætextati factum in causa fuit, ut Val. Maximus scriptum reliquit. Tunc igitur constitutum, ne cui paucioribus uiginti quinque annis nato, senatum ingredi liceret, ut est apud Plutarchum in uita Magni Pompeii. Item apud ius civile Romanum, quo nos etiam hoc tempore utimur, facile conspici licet. Qui uero senatum habiturus esset, eum auspicari primo atque immolare hostiam debere, idem Varro censebat. Docuit & de diuinis rebus, priusquam de humanis, ad senatum esse referendum. Item senatusconsultum duobus modis fieri: aut per discessionem, si consentiretur: aut si res dubia esset, per singulorum Gel. * sententias ex quisiras, * sententiã. De pigro quoque capiendo, de multa irrogan

da senatori, qui quo tempore in senatū uenire debuit, non interfuerit. Quantum uero ad senatorum familiam pertinet, senatoriarum personarum appellatione & uxores contineri decretum est. Adoptiuos autem filios, etsi antè, quàm patres in senatū essent ducti, sese in adoptionem dedissent, senatores esse placuit. Si quis autem ex patritiorum ordine, plebeio homini se in adoptionem dediderit, patritium tamen manere cautum est, quam legem ea tempestate nullam fuisse arbitror, cum Publius Clodius uir patritius, quo tempore tribunitia potestate fungeret, * qua aduersum Ciceronem factione uteretur, plebeio homini se adoptandum præbuit. Contra senatorū filia, nisi quæ senatorijs hominib⁹ nupti tradita essent, clarissimarum foeminarum nomine non continerentur. Senatoris uero filium a patre emancipatum, etsi filij nomen iure ciuili amittit, senatoriam tamen retinere dignitatem creditur. Posthumi autem quamuis post patris mortē nascuntur, senatorij tamē homines appellabātur; eum

Senatoris
personæ.

In Pād. li.
1. tit. de se-
natorib⁹,
hæc tra-
duntur,

quo, i. ut

uero, qui postquam pater senatu motus est,
 concipitur & nascitur, non esse senatoris fi-
 lium Proculus & Pegasus opinabatur. Si
 quis uero ante conceptus fuerit, quam ei-
 us pater senatu amoueretur, non nocebit fi-
 lio casus patris, quo minus senatoris filius
 censeatur. Sed si pater ante, quam concipe-
 ret filium, senatoriam dignitatem amiserit,
 ac deinde cesserit, filij autem in aui potesta-
 tem senatoris reciderint, etsi non quasi se-
 natore patre nati uideantur, senatorij tamen
 esse censebuntur. Mulieres autem senatori-
 bus primo, deinde inferioris sortis homini-
 bus matrimonio collocatae, clarissimarum
 ordinis non sunt. Itaque impetrare plerumque
 a principibus solent, ut nuptae iterum infe-
 rioribus uiris, in senatoria nihilominus ma-
 neant dignitate, ut dicitur Antoninum Au-
 gustum Iuliae Mameciae consobrinae suae in-
 dulnisse. Senatores uero senatorio ordine
 amotos, quanuis capite non minuuntur, &
 ciuitatem retineant, iudicare tamen ac testimo-
 nium dicere prohibet lex Iulia repetundarum.

Cesserit,
 id est, mor-
 tuus fuerit

IN CAPVT I. DE MAGISTRATIB.

TVM Tullios, Seruilius, &c.) Liuius ait: Principes Albanorum in patres, ut ea quoque pars reipublicæ cresceret, legit, Tullios, Seruilius, Quintios, Geganos, Curiatios, Chloelios. Quare apud Fenestellam Curiatios omissum est. & pro Chloelios, de prauatum Clodios.

Patrum conscrip. app. loc. hab. instituit) Institue-
re quãdoq; incipere significat. Plinius: Priusquam id
opus instituerem.

Qui princeps in senatu à censoribus positus fue-
rat) Budæus in Pãdectas: Erat autem unus, inquit, in
senatu, qui princeps senatus dicebatur: quod genus
honoris ijs tantum deferri consuevit, qui autoritatẽ
& gloriam maximis in rempub. meritis, præstantissi-
misq; rebus gestis, essent consecuti.

Tantum aliquando senectuti hon. tri. scr. quod ut
quisq; natu grandior esset &c.) Si grãmaticos consu-
las, oratio hæc uidebitur parũ latina. Illi enim docet,
post tam, tantus, talis, adeo, &c. & omnino ubi euen-
tus significatur, ponendum esse Vt, non autẽ, Quod:
ubi uerò causa, Quod. Apud Ciceronem orationis fi-
lum requirebat, Quod: sed quod huic orationi parũ
feliciter intextum uidetur. Ille sic habet: Multa in no-
stro collegio præclara sunt, sed hoc de quo agimus
in primis, quod ut quisq; etate antecellit, ita senten-
tiæ principatum tenet.

Ex qua consuetudine &c.) Locus erat depraua-

tus. nos sic legendum censemus: Ex qua sanè consuetudine C. Iulius Cæsar in eo cōsulatu, quem gessit cū M. Bibulo, treis duntaxat uiros extra ordinē rogasse dicitur, M. Crassum, Cn. Pompeium, & M. Catonē: post, Cn. Pompeium, ubi filiam sibi in matrimonio collocauit, rogare primum cœpit. Hoc modo Fenestellam (aut quisquis tandem est libri autor) scripsisse puto. Gellius tamen non treis, sed quatuor extra ordinē rogatos scribit. Præterea, quàm Latinè dictū sit, ubi filiam sibi in matrimonio collocauit, doctis expendendum relinquo. Ego maluissem ei, quàm, sibi. Porro ordinis in rogandis sententijs à Cæsare immutati, meminit & Suetonius.

Ante Atinium plebiscitum) Plebiscitum, ut ex Capitone refert Gellius, est lex quam plebs, nō populus accipit. Vide Budæum in Pandect.

Scripserat etiam de intercessionib.) Intercessio, auctore Budæo, est quod oppositionem uocamus.

Posthumi autem & c.) Posthumus dicitur, qui post mortem parentis natus est, quasi post humatū parentem ortus.

Quauis capite non minuantur) Capitis diminutio, est prioris status permutatio. auctore Caio iuriconsulto li. i. ff. tit. De capitis diminutione. Vide Boethium & Phil. Melanchthonē in Topica Ciceronis.

De tribunis celerum equitum,

TRibunos celebꝛ equitum primus Ro-
mulus creasse fertur, cum tres equitū
centurias, quarum opera in omni reipubli-
cæ discrimine uteretur, adscripsit. Eas cen-
turias, Ramnensium, Tatiensium, Lucerum
appellauit, Ramnensium à Romulo, Tati-
ensium à Tatio; Lucerum uero denomina-
tio, ut Liviū placet, incerta est. Quos autē
tertios his p̄fecit uiros, quos ex tribus ele-
git tribubꝰ, tribunos nominauit. Fuisse au-
tem numero trecentos ait equites, eo quod
singulis curiis, quæ triginta erant, decē ad-
sciuerit. Quod uero celerit̄ accurrere eos
uoluit, si quādo respublica illorum opera
indigeret, appellari celeres uoluit. Sūt eti-
am qui à Celere quodā, qui primus h̄s or-
dinibus à Romulo p̄fectus fuerit, Remi
interfectore, hoc nomen inditum esse opi-
nentur, ut Ouidius in libris Fastorum signi-
ficare intelligitur.

Ouidii lo-
cꝰ li. 4, Fa-
stor.

IN CAPVT II.

QVos autē tertios his p̄fecit &c.) Locus pro-
culdubio corruptus est. Mihi uidetur legendū

esse: Quem autem trecētis his praefecit uiris, quos ex tribus elegit tribubus, tribunū celerum nominauit. Plinius aurōr est, equites sub Romulo regibusq; celeres appellatos esse: deinde flexumines, postea trossulos. Aut pro tertios, lege ternos. sic enim Varro ait: Tribuni militum, quōd terni tribus tribubus Ramnium, Lucerū, Titiensum olim ad exercitū mittebātur.

De quaestoribus. Cap. III.

Quaestoribus creandis origo uetustissima est, & ante omnes penē magistratus instituti sunt. Gratianus autem in eo libro, quem de temporibus scripsit, ipsum etiam Romulum & Numam, duos habuisse quaestores, quos ipsi non sua uoce, sed populi suffragio crearent, scriptum reliquit. Ceterum ut Romulum quaestores habuisse, non usq; quaq; notum est, ita Tullū Hostilium regem quaestores habuisse constare nequit. Quod uero publicae quæredæ pecuniae ^{*inquit} ppositi esset, appellatos aiūt. Quæstorum uero partim ærarij & urbanæ pecuniae curam agere, partim prouincias exigendis uectigalib⁹ sortiri, pleriq; (ut Gratianus dixit) epistolis in senatu legendis de ^{*præp.}

Candidati
principis

cupari: hęc nuncupati, candidati principis. Nonnunquam autem maleficia conquirere, quæstorib⁹ negotio traditū est, ex quorum exercēdis quæstionibus, quæstores dictos fuisse M. Marro opinari uides. Quæstores, ut ferè omnes reliquos magistratus, tam plebeios quàm patritios, p̄miscue creari obtinuit. quæ potestas, quoniam minoribus adscribitur, neq; præhensionem, neq; uocationem habet: & quemadmodū priuati, in ius ad prætorem uocari solent. Eadem gerendorum honorum, dicendæq; in senatu sententiæ initium fuisse perhibetur. Etiam quia de capite ciuis Romani iniussu populi, non erat permissum consulibus dicere, propterea quæstores constituebantur à populo, qui in capitalibus præessent rebus. ij appellabantur quæstores parricidij, quorū & meminit lex duodecim tabularū.

Quæsto-
res parricidij.

IN CAPVT III.

ITa Tullum Hostiliū &c. Primo ff. tit. 13. ita scribitur: sed sicuti dubium est, an Romulo et Numa Pompilio regnantibus quæstor fuerit, ita à Tullo Hostilio rege quæstores fuisse certū est, quare ego apud

Fenestellam pro nequit, inquit legendum puto.

Quæstorem uero ararij &c.) Locus erat mendosissimus. Ego sic legendum & intelligendum censeo: Quæstorum uero partim ararij & urbanæ pecuniæ curam agere, partim prouincias exigendis uestigalibus sortiri, plerique (ut Gratianus dixit) epistolis in senatu legendis occupari: uique nuncupati, candidati principis. Hic sensus & uerissimus est, & apertissimus, modò animaduertas, agere pro agebant, sortiri pro sortiebantur posita: item occupari pro occupabantur: deinde relatiuum ijq; referre tantum eos, qui epistolis in senatu legendis occupabantur. Hoc enim liquet ex lib. 1. ff. tit. De quæstoris officio.

De interregia potestate.

Caput IIII.

Romulo ergo humanis iam reb^o subducto, fluctuantibus patrū animis, q̄ pacto rempublicam procurarent, quem in demortuū regis locum suffecturi aut quo tandem pacto essent, ne noua multitudo sine rege ac duce passim uagaretur, ac uiciorum tandem irritatis animis, urbem rectorē uacuā uis aliqua externa adoriretur, difficultatī rerum consulere rati, centū pa-

Ex singu-
lis, s. decu-
rijs.
Decuriae
patrum.
Ex Liuijo.

tres decem decurijs factis, singulos ex sin-
gulis legunt, qui summæ rerum præessent.
Ex ijs unū qui cū insignib⁹ imperij & fasci-
bus esset, decernunt. Quinque dierum spa-
tio finiebatur imperium, eoq; pacto uicif-
sim inter se sortiebantur, dum orbe exacto
annus circumageretur. Sed huius imperij
cum iam ptæsum uideretur, ac plebs pro
Sortitū ef-
se, impo-
naliter.
Poscituri,
raro usur-
patum.
Interrex.

uno rege, centum sortitū esse quereretur,
audirentq; ea moueri patres, qui uel impe-
rium posciturū esse uidebantur, per speciē
beneficij ultro offerendum rati, summam
potestatem populo permittunt, statuuntq;
ne plus iuris ac potestatis futuro regi pmitt-
terent, quā apud se retinerent: simul de-
cernunt, quem populus ipse regem iussisset,
ita demum ratus haberetur, si patres au-
tores extitissent. Tum interrex cōcione ad-
uocata: Quod bonum, faustum, felixq; sit,
inquit, Quirites, regem create, si dignum,
qui secundus à Romulo sit, creaueritis, pa-
tres autores fient. atq; ea cōditione regem
creabant, apud quem summa rerum erat.
Dū regia potestas uacans erat, interrex ap-

pellabatur. Apud minores uero Romanorum cum reipublicæ causa abessent consules, neque habendis comitijs interesse possent, siue uitio consules creati essent, si dictatorem comitiorum causa dici non placuisset, res ad interregem deducebatur, ac per interregem consularia comitia habebantur.

De duumuiris capitalibus.

Caput V.

SI duumuiratus capitalis repetere originem uolueris, usque à Tulli Hostilij regis temporibus erit repetenda. Is enim bellum cum Albanis gesturus, copias iam è campis in aciem eduxerat. Tum Metius Suffetius Albanorum dux, regem Romanorum ad colloquium uocauit. quod ubi in conspectum uenerunt, diu de conditionibus pacis inter eos agitatum est, hanc tandem conditionem inierunt: Erant in exercitu Albano trigemini fratres, qui Curiatij appellabatur, ut hi cum trigeminis Horatij Romanis ferro dimicaret, utriusque exercitus uictores essent, is populus cum bona pace alteri imperaret. Armati erant

go hinc Horatij, illinc Curiatij, in campu
 prodeunt; diu uario Marte pugnāt, ad ex
 tremum tres Curiatij, atq; ij quidem oēs
 sauch, duos ex Horatij obtruncant, ter
 tio integro relicto Iuuenis ergo integer
 corporis animiq; uiribus, ne *si stando tu
 tari ictus non posset, ambire campum in
 stituit, ex Curiatij, qui ualidior erat, me
 tu exanimatum fugere ratus, persequi il
 lum, ægre licet, pergit. Horatius ubi alte
 rum longe ab alijs esse cernit, Curiatium
 aggreditur, parumq; ualidum facile ob
 truncat. Accurrentem fratri ferre auxili
 um, primo illo etiam infirmiorē, & uix
 sustinentem arma, facilius occidit. Terti
 um graui uulnere, metuq; grauiore, mi
 nore negocio confodit. Iuueni ergo Ho
 ratio omniū consensu gloriosissimus tri
 umphus decernitur. Triumphanti ergo,
 cum omne genus hominum, tum Hora
 tia soror uenit obuiam. Hæc Horatia al
 teri ex Curiatij forte desponsata fuerat:
 quæ ubi cōspexit occisi nuper à fratre ui
 ri pendentes ab hasta exuuias, lamētis &

Aut omit
 tendū ē il
 lud, si, aut
 legēdū ē,
 sistendo.

Accurren
 tē fr. ferre
 &c. rara
 locutio
 apud Lati
 nos, Græ
 cis famili
 arior.

foemineo eiulatu complebat omnia, cuius rei indignatione sororem interfecit, ratus publicam lætitiã turbasse. Triumpho ergo acto, Horatius ad regem trahitur, in carcerem seruandus traditur. Ergo omnium sententia Horatium damnat capite, sed reces tam insignis facti memoria, permultum fauoris a rege ipso sibi uedicat. Dilationem ergo iudicij rex queritas, tum primum duos uiros creat, quaestionem iudicij ab se ad illos reijcit, quid plura? duumiri plectendum capite Horatium pronunciant. sed Horatius ab illa sententia populum appellat, res ad populi iudicium reijcitur. Tum uero senis, orbique trium liberorum parentis lachrymis, & pro concione orationibus acta, insignis actae rei memoria, reum iuuenem populus absoluit. Tum ergo duumiris capitalibus initium esse coepit, unius tamen augmento, triumiri collegae facti sunt. Quod uero capitalibus quaestionibus praesent, & carceris rerum capitalium agerent custodiam, capitales appella

Illud acta
superfluum
ceterum.

Liuius li.
6. ab V. C.

ti sunt, cui⁹ etiā magistratus in damnatione *C. Manlii Capitolini opera usum populum Romanū Liuius meminit. Eorundem interuētū triumuirorum, in eos qui cū L. Catilina coniurauerant, animaduersum est, ut meminit Salustius.

De præfecto urbis. Cap. vi.

DE præfecto urbis nusquā antea quam reperitur, quā de Sp. Lucretij patris Lucretiæ præfectura; non tamen alios reges præter Tarquinium Superbum, præfectos urbi creare potuisse negauerim. Quò sese res uertant, quum regibus proficisci opus foret, penes præfectum urbis summa rerum relinquebatur. Vbi autem imperium propagatum est, toti⁹ Italiæ iurisdictio ad præfectum urbis delata est. Omnia em̄ crimina, quæ per totam Italiam admittebantur, ut epistola diui Seueri ad Fabiū Cylionē cautum est, præfectus urbis sibi uendicat. In initio uerò ei⁹ epistolæ ita scriptum est: Cum urbem nostram fidei tuæ commiserim⁹, quicquid intra urbem admittitur,

ad p̄fectum urbis uidetur pertinere. Sed
 & si quid intra centesimum lapidem ad-
 missum sit, præfecti urbis ad cognitionē
 pertinet. Sin ultra centesimum lapidem
 admissum fuerit, urbis præfecti notio nō
 erit. Audiet seruos qui ad statuam confu-
 gerint, aut qui de dominis cōquerantur,
 quod de suo peculio empti, nō manumit-
 tantur. Audiet dominos egētes, & qui se
 ægros esse dicant, desiderētq; sibi à liber-
 tis suffragium impendi. Relegādi etiam
 deportādīq; in insulam, potestatem præ-
 fectus huiusmodi obtinet. Si quis autem
 seruum suum in uxorem suam adulteri-
 um commisisse asserit, apud præfectū ur-
 bis erit audiendus. Neq; est alienū ab ei-
 us potestate, ut coram ipso interdicator,
 quod ui aut clām exercetur. Solent item
 ad præfectum urbis, tutores curatoresq;
 remitti, qui male in tutela curaq; uersati
 fuerant, qui q; grauiore animaduersione
 quam ut suspectorū crimen incurrant, in-
 digēt, seu quos probari possit, datis num-
 mis tutelam occupasse, seu accepta mer-

eadē ferē
 ad uerbū
 pdita in
 Pande. de
 offi. præ-
 fect. urbis

cede operam dedisse, quo minus idoneus tutor assignaretur alicui, uel cōsulto circa edendum patrimonium eius quantitate minuisse, siue euidenti fraude pupilli bona alienasse. Id quoque iniunctum est huic magistratui à diuo Seuero, ut mācipia tueat, ne prostituātur. Curare praeterea p̄fectus debet, ut nūmularii probè se agant circa suae professionis negocia obunda, tēperentque ab ijs, quae leges non admittunt. Si autē patronus se à suo liberto aut docuerit cōtemni, aut cōtumeliosum sibi libertū querať, siue se cōuicium ab eo passum, liberos uel suos uel uxores; aut quid simile obiectū fuerit, praefectus urbis adiri solet, & pro modo querelae, corrigere eum aut comminari, aut fustibus castigare, aut ulterius p̄cedere in poenam eius solet. Quod si delatū se à liberto, aut contra se cum inimicis conspirasse doceat, etiam in re tali praefectus in eum poenam constituet. Cura etiam rei macellariae omnis, ut iusto precio ueneat, ad officium praefecti pertinet; & ideo forū boari

In ff. p. in
retali,
scriptū ē,
metalli.

um, suariũ, piscariũ, & olitoriũ, ad eundem p̄fectum pertinet. Ad tuendã quoq̃ populorũ q̄tem dispositos stationarios milites habere debet, curareq̃ ut sibi, qd ubiq̃ agit, per delatores denũcietur. Potest etiã urbe interdicerẽ, negociatione, profectiõibus, aduocatiõibus & foro, ad tempus & in perpetuũ. Sed quũ multo tẽpore p̄fectus urbi creatus fuerit, deũm illius ditione ad p̄torẽ translata, Latinarũ feriarũ duntaxat causa creari cõceptus est. Et cũ cãterorũ omniũ magistratuũ fora q̄scerent, soli p̄fecto urbi Latinorũ subiacerent, ne q̄s alteram magistratuũ speciem arbitraretur. Pleraq̃ quã ad p̄fecti ditionem pertinere uidebãtur, de industria omissa sunt.

IN CAPVT VI.

Quod de suo peculio &c.) Peculium hoc loco Quid esse, quod seruus habet suum, manifestum est. Alioqui quid significet peculium, multis docet Laurentius Valla lib. 6. Elegantiarum cap. 40. Andreas Alciatus de uerborum significatione Laurentium reprehendit. Qui uolet, legat. Nobis non est uisum his immorari.

Audiet dominos egentes) in ff. ita scriptum est: Sed & patronos egentes, de suis libertis querentes audiet: maxime si egros se esse dixerint, desiderantq; à libertis suis exhiberi. Quare apud Fenestellam non, à liberis, sed à libertis, legendum est. Et pro dominos, suspicor legendum esse, patronos. & suffragium, pro quocunq; subsidio seu adminiculo auxiliove posuisse uidetur.

Solent item ad præf. ur. tut. cur. & c.) Tutores sunt qui dantur pupillis ut eos tueantur, hoc est, defendant. Curatores uero, autore Festo, sunt qui pupillis loco tutorum dantur.

Quam ut suspectorum crimen incur. & c.) Suspectorum legendum est, non spectatorum, ut quidam codices habebant. Est autem sensus: quam ut sufficiat eis suspectorum infamia. Porro suspectum tutorem facere, est detegere & iudici approbare suspicionis causas, inquit Andreas Alciatus. Infamia autem capitalis poena apud iuriscōsultos haberi solita est: quoniam fame periculum, uitæ æquatur.

Vel consulto circa edendum patr.) Edere, autore Budæo, dicebant, quod nunc per scriptum dare, uel per declarationem, dicunt.

Etiam in re tali præfectus in eum etc.) In ff. scriptum est: Etiam metalli in eum poena statui debet. Hoc autem significat: damnabitur in metallum, id est, poena ei esto, in metallorum fodinis laborando

fodiendoq; uitam finire. Cura etiam rei macellariæ) Laurentius Valla lib. 4. Elegant. cap. 35. dubitat, utrum macellum tantum significet locum in quo carnes ueneūt, an etiam ubi annonæ, id est, anni alimonia. Certè hoc loco manifestum est, rei macellariæ nomine non tantum carnes intelligi, uerum etiam cætera ad uictum pertinentia. & Donatus in Eunuchum Terentij ait, macellum à Macello quodam latrone dictum locum, ubi uenirēt ea quæ uescendi causa in urbem erant allata.

Stationarios milites habere deb.) Hi sunt præsidarij, quos ordinarios appellamus, qui in locis hostium finitimis stationes agitare solent, ad repentinos hostium incursus intenti.

Aduocationibus) Aduocare, est ad cõsiliium opitulationemq; causæ præstandam amicos accersere. Inde aduocati, quos Vlpianus ait omnes omnino accipiendos esse, qui causis agendis quoquo studio operantur. & aduocatio hodie consilium appellatur, id est, causidici et cognitores, omnesq; qui quasi tutores causæ dati sunt, quum unus sit actor causæ. Autor Budeus in Pandect.

Et cum cæterorum omnium magistrat.) Huc locum uideo esse deprauatissimum, sed utinam tam uiderem quomodo sit corrigendus. Hoc in præsentiarum doctiori alicui excutiendum relinquam.

Consules
unde di-
cti,

Consularem potestatem regiae potestatis exemplo accersitam fuisse, uetustatis monumēta declarant. Exactis em̄ regibus, duo uiri creati sunt, quibus, praeter quod annuū imperiū datum est, nihil aliud immutatum est. Itaque lictores & trabeam, caeteraq; regū insignia tenere. Quod consulere reipublicae deberēt, consules appellauere. Iniunctūq; ut om̄ium quae ē reipublica fore arbitrabantur, diligenter curam agerent. Primi consules post exactos reges fuere L. Iunius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus. Brutus cum collega egit, ut penes alterum duntaxat fasces forent, ne si penes utrunq; populus cōspexisset, duplicatum terrorem ex uno ad duos reges quereretur. Duodecim erant numero lictores, qui cum fascibus uirgarum securim cuique cōsulum praeferebant. Quem numerum lictorum collegisse Romulum ferūt, eo quod duodecim uultures in Auētino monte, quū augurijs cū fratre contenderet, inspexit.

Nonnullis autem atque idoneis auctoribus, hoc ut pleraque alia, scilicet apparitores, sellam curulem, togam & praetextam ab Hetruscis finitimis populis adsciuisse uerisimilius uidetur. Hetruscos enim quum duodecim populis constarent, rege communiter creato, unum lictores regi singulos exhibuisse. Lictores autem à ligando dictos existimant, quod quem consules praehendi ligarique iussissent, praesto essent ad praehendendum, & uenientes consulibus obuiam, de equo descendere iuberent. Iunio autem Bruto altero ex primis consulibus in bello extincto, cum solus P. Valerius in consulatu remansisset (hic P. Valerius enim in Tarquinij Collatini locum susceptus erat, quod ille ob inuisum Tarquiniorum genus se consulatu abdicare compulsus esset) ut sunt mutabiles uulgi animi, in ipsum non inuidia modo, sed suspicio etiam cum atroci crimine oborta est. & quum consul, aduocata concione, se expurgasset, autor esse instituit ferenda legis, ut aduersus omnes magistratus

Lictores.

uide T. Liuii statim à principio lib. 2.

Inferior
regiæ po
testatis,
Græca cō
structio
uerius q̄
Latina.

Torquati
cognomē

esset prouocatio. Tum uero consularis au
toritas, regiæ potestatis lōge inferior es
se coepit, ac libertatis iacta semina, mirū
in modum conualuisse uisa sunt. Consu
les nisi e' patribus creati, quod apud ali
os auspicia non essent, religionē fore ali
quando creditum est. Profligato tandem
Gallico bello, (eo scilicet quo T. Manili
us Torquat⁹, torque hosti Gallo, quem
singulari certamine occiderat, detracto,
Torquati cognomen sibi posteris q̄ suis
clarissimum dedit) assiduis tribunitijs se
ditionibus uicti, alterum ex plebe consu
lem creandum concessere. primus autem
de plebe consul L. Sequatius creatus est,
& cum antea tribunos militum, qui pro
consulibus essent, ex suo quoque ordine
creari plebs obtinisset, sæpenuero cre
ationi tribunorum, consularis potestatis
intermissio occurrit, adeo' ut duobus ali
quando, nonnunquam pluribus, sæpe eti
am paucioribus annis consulare imperi
um uacauerit. De constitutione uero' con
sularis potestatis, id uulgo compertum

est, habitis scilicet per consules; siue alterum duorum, siue per interregem aut dictatorem comitijs, quæ tribuum centuriarumq; cōuentu ac suffragijs constant, & in campum Martium accitis, qui consulum petaturi erant, in campū descendūt, atq; eo quod tunc cādidijs uestibus induti sunt, cādidiati uocantur. In quem igitur populi suffragia, consularibus habitis comitijs, suffragijsq; rite peractis, concurrerant, is erat consul designatus. Sed quoniam de comitijs habuimus mentionem, non incongruum est hic nonnihil ex ijs, quæ ad nos usq; peruenerunt, adscribere. Comitiorum enim alia calata, alia tributa nuncupantur. Calata uero dicta, quod per lictorem curiatim calari, id est, uocari. Ea uero in centuriata & curiata diuiduntur. Curiata ex curijs, quæ triginta numero erant, & omne genus ciuium continebāt, per curiatum lictorem uocabantur. Cēturiata uero per cornicinē ex censu & ætate accersebantur. Tributa uero ex omnibus regionibus urbis ac tribu-

Cādidiati.

Comitiō-
rū diuersitas

94 L. FENESTELLAE DE MAGI-
bus (ut reor) nūcupata constabant. Cen-
turiata autem fieri intra pomerium ne-
fas erat, quia exercitui (ut ferunt) nisi ex-
tra urbem imperari ius non fuit. Propter
rea cēturiata in campo Martio haberi, q̄
exercitui imperari præsidiū causa solitum
sit. Illud præterea necessarium consula-
tum petētibus, ut per se ipsos comitēs in-
teressent; per alios petendi facultas nullo
pacto decernebatur. Quin etiam perscri-
bēdis cæteris magistratibus obseruatum
uideo. Eam præterea potestatem, de qua
agimus, & filij familiās, & sui iuris con-
stituti, consequuntur, se q̄ ipsos apud se
sua autoritate emancipandi facultas est.
Tandem etiam institutum, ut qui consu-
les fierent, ipso iure sine emancipatione à
patriæ potestatis uinculo liberarentur.

IN CAPVT VII.

ITaque lictores & trabeam) De lictoribus, sequi-
tur: de trabea, uide Lazarum Bayssium cap. X.
rei uestiariæ.

Scilicet apparitores) Apparitores, ministri qui
magistratui semper aderant ad iussa capienda.

Religionem fore aliquando creditum est) Religionem fore, id est, conscientiae metum, & dijs non placiturum.

Per licitorem curiatim calari) Calari, id est, calabantur, infinitum pro finito. nisi uerbum aliquod desit, quod facile credidero.

Quinetiam perscribendis ceteris) Perscribere, est in tabulas publicas in acta; referre: quod in registro scribere, uulgo dicunt, uocabulo à regeſtis corrupto, autore Budeo.

De dictatore. Caput viij.

Dictatorem Albanos priusquam Romanos habuisse, quippe qui Metium Suffetium habuerunt, testis est Titus Liuius. Apud Romanos uero primus dictator factus est Tirus Largus primum consul: quo anno, quibusue consulibus, non satis constat. Illud uero liquet, Latino Sabinoque bello impendente, *quadragintaue populis in Romanos coniu-
 ratis, concitante *Mamilio Octauio Thulculano, Tarquinij Superbi genero, qui cum
 penes exulabat, dictatorem Romae creari instituisse. Ea summa quidem potestas apud Romanos fuit, à qua nec prouocari

*trigin-

taeque

*Manilio

anastro-

phe.

*caput.
 nau aiad
 uerto pro
 punio, ac
 cusatiuo
 gaudet,
 mediante
 ppositiōe
 in.

di ius fuisse, & animaduersionem in *capite cuiusq; ciuis Romani, totiusq; reipublicae summam ditionē penes ipsum fuisse, ueterum scripta testatur. Lictores & uniuersa regum insignia dictatori attribuerent. Quia autem summum ei in populum ius, summamq; potestas fuit, magister populi cognominatus est: ex quo factum, ut qui potestatem aliquam de publico haberet, utpote quod a suprema dictaturae potestate ortum duceret, magistratus, uelut a candido candidatus, uocaretur. Dictator autem nullo alio pacto creati consueuit, quam cum uis aliqua maior de improviso oborta, ingentem urbi cladem minitari uideretur. Prius non nisi a patribus, uelut pleraque alia, dictatorem legi fas fuit. tandem, ut caetera quoque, id ipsum imminutum est. Bello enim quod populus Romanus cum Faliscis gessit Tarquinienibusque, primus de plebe dictator creatus est C. Marius Rutilius, qui & ipse magistrum equitum etiam de plebe hominem

*C. *L. Plautium dixit. Hunc magistratum, quo

niã quàm amplissimus esset, non nisi sex
 menses retinere licuit. Quod uero futu-
 ros dictitar e magistrat^o solitus sit, appel- Dictator
 latum esse dictatorem Marc^o Varro ait. unde ap-
 Huius etiam prætextu magistratus, Luci pellatus.
 us Sylla ac deinde Iulius Cæsar rempu-
 blicam oppressere, tyrannidis inuisum ac
 q̄ infame nomen euitare cupiētes. De di-
 ctatore ergo, quantum per ueterum dis-
 quisitionem licuit, diximus.

IN CAPVT VIII.

Quadrageſimæ populis in Ro. c.) Liuius ait:
 Supra belli Latini metum id quoque acceſſe
 rat, quòd triginta iam cõiurasse populos, concitan-
 te Octauio Mamilio, satis cõstabat. Quare apud Fe-
 nestellam pro quadrageſimæ, lege trigintaq̄.

Qui cum penes exulabat) Anastrophe est, notũ
 schema. Sed uidetur præpositio penes, parum pro-
 prie hic posita esse pro, apud. Nam penes aliquem
 esse, est quodammodo ab illo possideri: apud aliquẽ
 esse, est qualitercunq; ab eo teneri, autore Vipiano
 de uerborum significatione. Sed sciendum quòd pe-
 nes, apud doctos interdũ pro apud ponitur, ut apud
 Teretium in Adelphis Quid? isthæc iam penes uos
 psalteria est? Eodem modo hic Fenestella dixit Tar

98 L. FENESTELLAE DE MAGI-
quinium Superbum penes Mamilium Octaviū exu-
lasse.

De magistro equitum.

Caput IX.

QVales tribunus celes apud reges, ta-
les fermè apud dictatores magistri
equitū fuere: & ut dictatori ius summū
in populum fuit, ita in omnes milites &
accensos magistro equitum fuisse tradi-
tum est. Primus magister equitū Sp. Caf-
sius fuit, à Tito Largio primo dictatore
creatus. Id demum officij fuit magistris
equitum apud dictatores, quod tandem
præfecto prætorio apud Cæsarem.

Præfectus
prætorio.

IN CAPVT IX.

ITa in omnes milites & accensos) De accēsis ita
scribit Vegetius De re militari lib. 2. ca. 19. Ad
obsequia iudicum uel tribunorū, necnō etiā prin-
cipalium, deputabantur milites, qui uocabantur ac-
cēsi, hoc est, postea additi quā fuisse legio com-
pleta: quos nunc supernumerarios uocant.

De tribuno plebis.

Caput X.

TRibunis plebis creandis initium fu-
it secessio plebis à patribus in mon

tem sacrum facta. Transacto enim bello, hinc Volscorum, illinc Aequorum atq; Sabinorum, cum ex promissis patrum ferendæ legis, de liberanda à nexibus scenatorum plebe, spes quibusdam certis indicijs uersaretur, quæ tum quadam ac nimia lusione protrahi uideretur à patribus, M. Valerio dictatore creato, q ad populares seditiones cõprimendas, ingèsq; gerèdum bellum mitteretur, cumq; pro plebe ad ferèdam legem intercedere cõpisset, & se & plebem frustrari uideret, magistratu se abdicauisset, accederetq; ad indignationẽ plebis, q; patres plebis animos à seditionibus auertere rati, sub prætextu sacramenti consulibus præstiti, nouo bello cogere ad militadum adnitebantur. Plebs permoleste id ferens, in montem sacrum, qui est trans Anienem, tertio ab urbe miliario secessit. Quod cum ingentem trepidationem incussisset patribus (quo nam enim modo urbe omnium militũ robore exhausta, si qua uis belli aliqua ex parte irreplisset, tutari rema-

Longũ & confusum hypbatõ: si modo absint mē dæ.

publicam facultas dabatur? Menenium Agrippam summæ ea tempestate autoritatis uirum, plebi charum pariter ac patribus, legatum ad componendam popularem seditionem decernunt, qui graui usus oratione, in qua apologum de conspiratione membrorum contra uentrem induxit, quemadmodum uentri ea cõspiratio cladẽ attulerit, usq; eo delinuit plebis animos, ut illius opera pacem cū patribus iniuerit. In cuius pactiõẽ fœderis cõuenit, ut plebeios in urbe magistratus obtinerent. Duos ergo tribunos tum habere plebs cœpit, Aulo Virginio, T. Vetsio consulibus. Alia rursus secessione, tres additi, Appio Claudio & C. Quintio consulibus. Mox quinque item alij, consulibus M. Horatio Puluillo, & Q. Minutio. Hoc pacto decem tribunis in plebem Romanam fuit iurisdictio. Tribunorum uero tanta creuit autoritas, ut quicquid senatus decreuisset, ita demum ratum haberet, si tribuni approbassent. Stabant ergo in uestibulo curiæ, ubi habebatur

senatus; (templū enim ingredi non licebat) & quæcunq; senatores decreuissent, tribunis animaduertenda perferebantur, ut si pro republica fore uiderētur, approbarēt, cætera ad arbitriū reijcerent. Cūq; senatusconsulta approbassent, T literam ^{T litera:} in tergo adijciebant, haud alio pacto rata iudicatum iri. Sed in tribunitia potestate si latius *patere uobis uoluerimus, Labeo ^{*Facere, uerba.} Antistij iuris peritissimi constat sententia, cuius uerba quemadmodum apud Aulum Gellium scripta reperi, ita ipse ^{Au. Gell. li. 13. c. 12.} scripsi; In quadam, inquit, epistola Atteij Capitonis scriptum legimus, Labeonem Antistijū legum atq; morum populi Romani, iurisq; ciuilibus doctum apprimè fuisse. sed agitabat, inquit, hominem libertas quadā nimia & uecors, usq; eo, ut diuo Augusto iam principe, & rempublicam obtinente, ratum tamen p̄sumq; nihil haberet, nisi quod iustum sanctum ^{Quædam apud Gellij sunt, hic omis-} esse in Romanis antiquitatibus inuenisset. Ac deinde narrat, quid idem ipse Labeo per uiatorem a tribunis plebis uocatus, re-
sa,

spōderit. Iussit eum qui missus erat, ad tribunos plebis redire, eis quæ dicere, ius eos non habere, neque se neque alium uocandi, quum moribus maiorum tribunum plebis præhensionem haberent, uocationem non haberent. Possent igitur eos uenire, & præhendi se iubere, sed uocandi absentem ius non habere. Idque etiam apud Varronem in libro rerum humanarum scriptum asserit Aulus Gellius. Qui sane Varro cum triumuir esset, asserit se à tribuno plebis uocatum, non iussisse: cum tribunus plebis esset, neminem uocari iussisse. Maxime uero partes tribunorum in intercessionibus extiterunt: id quidem est, uim à cæteris magistratibus prohibere fieri: at minores in legibus ad populum ferendis, quæ plebis ciuita appellabantur. In quibus sane rogationibus patrum interesse nulli admodum ius fuit. Quinetiam in prouincijs proconsularibus assignandis, ut quidem apud Plutarchum in uita M. Catonis, maxime in tribuatu P. Clodij, liquet. Istud etiam obseruatum est inter tribunos, si cæteri omnes

Vide Plutarchum in Gracchijs

unam rem probassent, unus uero id prohibuisset, plus cæteris quidem omnibus in ea * probatione polleret, & reliquos omnes facile impedire posset.

*prohibi
tione

IN CAPVT X.

DE liberanda à nexibus fœneratorum plebe) Mos erat Romæ, ut ære alieno grauati, qui soluendo nō essent, addicerentur fœneratori, à quo protrudebantur in ergastula, ut opera & seruitute debitum soluerēt. Ea ergo uincula nexus uocat, quibus qui uincti operabantur, dicebantur nexi: de quibus multa lib. 2. ab V. C. Lilius. Et Varro ait: Nexi sunt liberi homines, qui operas suas in seruitute pro pecunia quam debebant, domino præstabant. Est & iuris quedam solennitas, nexus: quæ quomodo fieret, Caius in Institutionibus docet. Itē Boethius in Topica Ciceronis, ubi agitur de definitione quæ per diuisionē fit. & Philippus Melancthon in eundem Ciceronis locum.

Quemadmodum uentri ea conspiratio) Certum est huic orationi aliquid deesse, ut sit perfecta. per feceris autem, ni fallor, hoc modo: Quemadmodū non uentri solum ea cōspiratio, uerum omnibus totius corporis partibus cladem attulerit.

T literam in tergo adijciebant) Erasmus in adagio præfigere, ex Asconio Pædiano refert, olim

in iudicijs sortes, quæ mittebantur in urnam, triplicem notam habere solere. ac quidem damnatōis fuisse symbolū, et absolutionis, et ampliacionis, id est, quoties significabant sibi parum adhuc liquere, ac denuo causam agi oportere.

Quin etiam in prouincijs proconsularibus agnandis) Repete ex præcedenti: patrū interesse nulli admodum ius fuit. Et quod sequitur, ut idē apud Plutarchum &c. mendosissimum fuit. Tu sic legito: ut quidem apud Plutarchū in uita M. Catonis, maximē in tribunatu P. Clodij, liquet. Istud etiam etc. Ut autem intelligas, quomodo hoc ex Plutarcho liqueat, non pigebit eius uerba ascribere. Nam Clodius, inquit, nec Ciceronē expellere confidebat præsentē Catone: quare consilium cepit, ut eum à conspectu urbis remoueret. In principio enim tribunatus sui, Catone ad se uocato, sic uerba fecit, quasi eum omnium ciuium integerrimū atq; incorruptissimum iudicio suo putaret, eius rei iudiciū se facturum. nam multos profectiōem in Cyprum postulare, sed ad eam rem Catonem solum existimasse idoneum. Cui cum statim aduersaretur Cato, assereretq; non ob honorem, sed ob contumeliam atq; insidias hoc sibi negocium demandari, Clodius nimium superbē: At si non uolens, inquit, tamen coactus dolensq; proficiscere. Aduocataq; concione, plebiscito firmavit missionem Catonis. eiq; abeunti nec

nauem, neq; militem, nec ministrum quempiam tradidit, præter duos scribas, quorum alter fur erat, alter Clodij clientulus. Hactenus Plutarchus. Ex quibus recte liquere ait Fenestella, assignationem provinciarum proconsularium esse penes tribunos plebis, neq; ius esse ulli patrum illi rei interesse. nam si patribus hic aliquid iuris fuisset, nequaquam esset passi, Catonem cum tanta contumelia in provinciam extrudi.

De proconsulari potestate.

Caput XI.

DE hac quidem potestatis specie, nihil quicquã prius reperi, quàm bello à populo Romano cum Aequis infeliciter gesto, maximo q; terrore urbi illato. Tum enim consul qui in urbe remanserat, quo celerius delectum facere posset, proconsulem creavit, qui obsessio collegæ auxilium afferret. Creat⁹ est igitur proconsul T. Quinti⁹, *Albo Posthumio & Sp. Furio consulibus. Quod uero proconsulibus mitteretur, eorumq; uice functuri essent, proconsules appellati sunt, his magistratibus cætera quidem consularia insignia concessa sunt, præterquam quod

sex duntaxat licitoribus uti iniunctum est,
 Qua tempestate non ordinaria quidem,
 sed delegata iurisdictione proconsul (de
 quo agimus) utebatur: quavis postea usu
 venit, ut propria huic magistratui iuris-
 dictio competere instituerit. Propagatis
 enim imperij finibus, complurium & in-
 gentium bellorum administradorum cu-
 ra exorta, obseruari coeptum, ut quo quisque
 anno consules fuissent, sequenti proconsu-
 les remanerent, & alias prouincias cum im-
 perio sortiretur. De finibus autem pro-
 consularibus, quae nancisci potui, ea bre-
 uiter subiiciam. Potestatem suam proconsul,
 nisi in ea prouincia quam est sortitus,
 exercere non potest, quanuis uoluntariam
 (ut aiunt) iurisdictionem habet, eam esse
 esse auctoritatem, manumittere seruos suos
 apud se uolentibus, aut se adoptandos
 dare, potestatem praestare. Contentiosam uero
 iurisdictionem, praeterquam in prouincia,
 tractare non potest; nec quicquam in
 prouincia negotiorum exoritur, quin ad
 proconsulis administrationem pertinere

uoluntaria
 , i. non contentiosam.

soleat. Sin autem fiscalis causa incidere, melius faciet ad procuratorem Cæsaris deferre. Si uxorem secum in prouinciã duxerit, quod non fecisse, decentius putabitur, eaq; deliquerit, in eam ipsam animaduertet. * Obsonijs dono missis, ut prorsus abstinere non debet, sic in accipiendis modum seruare. Valde enim inhumanũ est, à nemine accipere: passim uero, uilissimum & penitus auarissimum. Ab alijs uero rebus dono missis, omnino abstinere proconsulem oportet. Item ab emptis omnibus omnium rerum, præterquam uictus quotidiani causa. Lites uero quæ se-riosa excussione animaduersione q; indigent, summam tractare ac diffinire non debet. Quæ cognitionem exactiorẽ non desiderant, ut si obsequium liberi parentibus non exhibuerint, neq; patronis eorumq; filijs liberti, summam animaduersa pronũciare poterit. Patres autem obsequetes patronis suis libertos, cum uerbis paulo atrocioribus exterreat, tum etiam fustium castigatiõẽ coerceat, absq; iu-

Fiscalis
causa. i.
pecunia-
ria, q; pti-
neat ad ff
scũ princi-
pis.

* Xenijs.
nã sic i pã
dectis q; q;
legitur,
unde hæc
sunt trãs-
scripta.
q; q; & ibi
corrupte
p xenijs,
exemijs
passi uul-
gº iurecõ
sultor; le-
git.

L. FENESTELLAE DE MAGI-
 dicio sapientis ac fori strepitu, Non ha-
 bentibus autem aduocatum, ob inopiam
 seu aduersarij potentiam, ultro exhibe-
 at, ac denique uniuersa expediat, quæ me-
 ro (ut aiunt) imperio assignari solent. Id
 enim significat gladij potestatem in facino-
 rosos, seruosq; animaduertendi. Sed quo-
 niam negotiorum prouincialium multi-
 tudinem, per seipsum obire proconsule
 difficile est, legatum proconsules habere
 solent, de cuius officio pauca uideda sunt,

IN CAPVT XI.

Albo Posthumio et Sp. Furio) Pro Furios, Fu-
 sios scripsere quidam. Id se admonere ait Li-
 uius, ne quis immutationem uirorum ipsorum esse,
 que nominum est, putet.

Quauis uoluntariam (ut aiunt) iurisdictionem
 &c.) Locus erat adeo uorticibus scopulisq; inse-
 stus, ut ne ipse quidem natator Delius emersurus fu-
 isse uideatur. Sic habebant codices: quauis uolun-
 tariam (ut aiunt) iurisdictionem, eam esse autoritatem,
 manumittere seruos suos apud se uolentes, aut se ad-
 optandos dari passim prestare. Quæso te lector, quæ
 tam sit Oedipus, qui ex his uerbis diuinet, quæ fue-
 rit mens scriptoris? Sed huius generis infinita no-

bis apud hūc scriptorē occurrerūt. quare spero ne minē fore tam iniquū, q̄ nō sit nobis ueniā daturus, sicubi aliquid non simus assecuti. Sed ut ad institutum reuertar, in Pādectis ita legimus: Omnes proconsules, statim quā urbem egressi fuerint, habēt iurisdictionem, non cōtentiosam, sed uoluntariam: ut ecce manumitti apud eos possunt tā liberi quā serui, & adoptiones fieri. Hinc mihi uidetur Fene stella sic ferē scripsisse: Quauis uoluntariam, ut aiunt, iurisdictionem habet. Eam esse auctoritatem, manumittere seruos suos apud se uolentibus, aut se adoptandos dare, potestatem præstare.

Si uxorem secum in prouinciā) Mihi uidetur sic esse legendum: Si uxorem secum in prouinciam duxerit, quod non fecisse, decētius putabitur, eaq; deliquerit, in eam ipse animaduertet. Quanquam Vlpiani uerba in Pandectis nonnihil habent ambiguitatis. Proficisci autem (inquit) proconsulem melius quidem est sine uxore. sed & cum uxore potest: dummodo sciat senatum Cotta & Messala consulis, censuisse futurum, ut si quid uxores eorum qui ad officia proficiscuntur, deliquerint: ab ipsis ratio & uindicta exigatur. Hic enim illud, ab ipsis, actiue accipi potest, ut sit sensus: ab ipsis, hoc est, ut ipsi à suis uxoribus rationem & uindictam exigant. uel passiue, idque duplici sensu. aut enim ab ipsis, scilicet maritis, quorum sunt uxores quæ de-

L. FENESTELLAE DE MAGI-
liquerunt: aut ab ipsis, scilicet uxoribus.

Obsonijs dono missis &c.) Non est dubium quod
xenijs pro obsonijs legendum sit: id quod ante nos
alius quædam admonuit. In Pādeētis adducitur græ-
corum prouerbium, quod inde repetit et Erasmus
in Chiliadibus. Quantum, inquit, ad xenia perti-
net, audi quid sentiamus. Græcum prouerbium est:
Οὔτε πάντα, οὔτε πάντα, οὔτε παρὰ πάντων:
id est, nec omnia, nec passim, nec ab omnibus. Nam
ualde inhumanū est, à nemine accipere: sed passim,
uiliissimum: & omnia, auarissimum.

Lites uero quæ seriosa &c.) Seriosa dixit, pro
seria.

Summatim pertractare) Summatim, id est, le-
uiter.

Quæ cognitionem exactiorem nõ &c.) sic ha-
bebant exemplaria: Quæ cognitionem exactiorem
non desiderant, ut obsequium à liberis & patri-
monijs exhibentur, à liberis summatim animaduer-
sa pronunciare poterit. Non puto quenquam tam
cæcum esse, qui non uideat, nihil esse hic integrum:
neque rursus tam oculatum quenquam, qui in his
uerbis mentem scriptoris uidere possit. In pande-
ētis legimus: De plano autem proconsul potest ex-
pedire hoc, ut obsequium parentibus & patronis,
liberisque patronorum exhiberi iubeat. Hinc ego
conijcio, Fenestellam in hæc serè uerba scripsisse:

Que cognitionem exactiorem non desiderant, ut si obsequium liberi parentibus non exhibuerint, neq; patronis eorūq; filijs liberti, summatim animaduversa pronunciare poterit.

Absq; iudicio sapientis ac fori etc.) Suspecta est mihi dictio, sapientis. Vide, sit ne pro ea legendum, senatus.

Id enim significat gladij potestatem) Suspicor legendum esse gladius, pro gladij: & hoc modo distinguendum: Id enim significat gladius, potestatem in facinorosos seruosq; animaduertendi.

De legatis proconsulum.

Caput xij.

Solent proconsules ob rerum gerendarum multitudinē, in prouincia legatos statuere, qui non propria, sed mandata iurisdictione utuntur, quos prius etiam quam in prouinciam peruenerint, sibi substituere nō possunt. Si quid autem legato occurrat, cuius rei grauitas exactiorem diligentiam exigat, ad proconsulē remittere legatus debet. Neque enim animaduertēdi, coercēdi, seu atrociter uerberandi legato licentia est, Iudices tamē

In Pand.
legitur, le-
gatus ius
habet,

litigantibus, tutores etiam pupillis dare potest, custodiarumq; quæ per prouinciã dispositæ sunt in stationibus, proconsul legato cognitionem cõmendare; nec priusquam e prouincia proconsul discedat, legatum dimittere cõsuevit. Et si dies suum obierit in prouincia proconsul, ita demum sibi mandata negocia exiget, ac si res integra non inueniatur. Si uero abesse à prouincia proconsulem fortasse contigerit, causas etiam quæ animaduersionem exigant, delegabit.

IN CAPVT XII.

Legato licentia est) Licentia hoc loco in bonã partem usus est, pro ius. Nã quod hic dixit, legato licentia est, Vlpianus in Pandectis dixit, legatus ius habet. Ne q̄s tamen putet hic erratum esse à scriptore, sciendum quòd Cicero ipse hac uoce in eandem significationem usus est, quum in Officijs lib. 3, ait: Nobis autem nostra academia magnã licentiam dat, ut quodcunq; probabile maxime occurrat, id nostro iure liceat defendere.

De ædilibus plebeijs.

Caput xiiij.

A Edilitatem plebeiam pro uetustis-
 simo magistratu habeo, & utrum
 ædiles ante tribunos plebis creati cœpe-
 rint, ambigo, memor quod exactis regi-
 bus, ad secessionem plebis in sacro mon-
 te factam, maxima quidem pars populi
 Romani tanto tempore absq; aliquo in
 republica magistratu, à quo tueretur, ex-
 titerit. Quin apud Liuium haud multo
 post tribunos plebis creatos, pestilenti
 quodam tempore, quum & consul alter
 obisset, alter uero ægram animam trahe-
 ret, *apud ædiles plebeios, et consularem * ad
 & tribunitiam potestatem, & tandem to-
 tius reipublicæ summam recidisse con-
 stat. Non quòd illos tum primum crea-
 ri cœptos appareat, sed quod lōge antea
 creatos esse potuisse facile sit. Crescenti-
 bus autem plebeis opibus, ita ut etiam di-
 ctatores ac pontifices de suo quoq; cor-
 pore præstarent, *atq; patres multoties à * tandem
 plebe uicti, duos ædiles plebeios è patri-
 bus creandos peruicerunt. Nam cū ædi-
 libus ludos faciēdos, solennesq; pro ordi-

nibus in concordiam redactis dies, in Fastis referendos mandarent, negarentque se id esse facturos aediles plebis, conclamatum esse à iuuenibus patritijs dicitur, se id honoris deorum immortalium causa libenter acturos, ut aediles fieret. quibus cum ab uniuersis gratia acta essent, senatusconsultum factum est, ut duos uiros ex patribus, qui aediles forent, dictator populum rogaret, patres comitij autores foret. Duo ergo patritij aediles creati sunt, Cn. Quintius Capitolinus, & P. Cornelius Scipio. Sed duos tandem aediles creatos alios à Iulio Caesare, qui quonia frumento praessent, cereales appellati sunt. Apud idoneos inuenio autores, aediles à sacrarum aedium, quam gerebat, cura appellatos esse. Curules uero, ij qui ex patribus creati sunt, quonia sella curuli ueherentur, cognominati sunt. Plebeij uero & curules, iam adeo manifesto cognomine sunt, ut interpretatione non egeant nostra. Ludos instituere, quauis causa, quibus ue in spectaculis fierent, ad aedilium

Cereales
aediles.

Curules.

Aedilium
munera,

partes pertinet. Id etiã erat haud leue ædilitatis munus, ut sua quisq; ædilis factus impēsa, ludos pro modo patrimonij ac dignitatis suæ, celebrãdos procuraret, cuius instituti M. Cicero in ijs libris, quos de officijs inscripsit, quum de sua & Magni Pompeij ædilitate meminisset, locuples testis est. Asconius autem Pædianus Pompeium ædilem creatum, theatrum, quod sua impensa ædificauerat, magnificentissimis ludis, in quibus currus cū elephantis induxerit, dedicasse ait. Id etiam in argumentis comœdiarum, quibus nomina ædilium, qui ludis præfuerant, adscripta sunt, facile est animaduertere. Locorũ autem discretio, & cuilibet ordini pro dignitate assignatio, ædilium muneris est. Valerius Maximus scripsit, Attilium Seranum & Lucium Scribonium ædiles, senat^o ac plebis loca secreuisse. Quod si seruum quispiam aut iumentũ morbosum, aut uitiosum, pro integro sanoq; uenderit, edicto ædilium emptori succurretur. Quod uero cloacæ publicæ & aquæ

ductus, cæteraq; ædificia lauta, munda, in-
tegraq; & expedita asseruantur, ædilitium
officium est. Deniq; quicquid rerum ui-
tiosarum pro syncero, fractum pro inte-
gro usquã uenisset, ædilitio edicto redhi-
beri solet.

IN CAPVT XIII.

AD secessionem plebis in sacro monte) Ad, id
est, usque ad.

Apud ædiles plebeios &c.) suspicor, ad, legen-
dum esse pro, apud. Nam apud. gaudet uerbis signi-
ficantibus quietem: ad uero, motum significatibus.

sed quod longe antea creatos esse potuisse, faci-
le sit.) Videtur deesse, creditu uel probatu, uel simi-
le aliquid. Nisi malis, facie hic positum esse pro liq-
do, seu manifesto: quemadmodum apud Terent. in
Andr. Facile hic plus mali est, q̄ illic boni.

Sed duos tãdem ædiles creatos alios à Iulio Cæ-
sare) Deest hic uerbum aliquod, constat, uel aiunt,
uel simile aliquod.

De decemuiris legum ferendarum
causa creatis, Cap. xiiiij.

Decemuiris summam potestatem in-
euntibus, magistratus omnes q̄ rem
publicam agebant, exoluere fas erat, qui

bus creandis hoc in causa fuisse perhibetur, plebe enim quotidianis seditionibus, tum ob creandos de plebe magistratus, tum ad ferendam legem de soluendo à nexibus sceneratorum, sæpe etiam de conubio, ut inire liceret plebi cū patribus, nonnunquam ob ferendam legem agrariam, diuina simul humanaq; omnia miscente, & tãdem communes quasdam leges ferri petente, ne quis esset inuidiæ locus, leges extraneas accersiri placuit. Misisti ergo tres Athenas sunt legati, qui inclytas leges Solonis scriptas ferrēt, iura etiam & mores aliarū ciuitatum noscerēt. ñ fuere Sp. Posthumius Albus, Au. Manlius, & P. Sulpitius Camerinus. Legati igitur anno tertio postquam recesserant, leges scriptas referunt: pro quibus sane censendis, promulgandis, centuriatis comitijs (quod, ut sanctiores essent, fieri oportebat) decemuiros creāt, qui suo arbitratu leges promulgarent. Ii fuere Appius Claudius, T. Genutius, P. Sextius, L. Veturius, C. Iulius, Au. Manlius, P. Sulpitius

Referun-

ur hæc a
Liui li. 3.

us, P. Curiatius, T. Romulus, Sp. Posthumius. Placuitq; ne ab horum potestate esset prouocatio. Penes uero alter, ut fors foret, quoadusq; omnem numerum peruasissent, certis diebus lictores forent. Eodem ergo anno decem tabulas edunt, potestatem inspiciendi omnibus faciunt, edicunt, agitent secum omnes, & si quid emendari, suppleri, minui uel opus esse censerant, omnium sententias æquo animo esse audituros. Postquam satis emendata esse apparuit, decem tabulis scriptas leges cæturatiatis comitibus proferunt, ac simul se magistratu abdicant. Cum uero rumor percrebuisse, duabus alijs tabulis ius populi Romani plenum ac absolutum fore, iterum habitis comitibus alij decem uiri subrogati sunt. Tum Appius, cui comitia habere datum fuerat, sese contra ius fasq; decemuirum creat. Collegæ fuere M. Cornelius Maluginensis, M. Sergius, L. Minutius, Q. Fabius* Vigilanus, Q. Petilius, T. Antonius Mereda, Cæso Duilius, Sp. Opius Cornicen, M. Robuleius. Operæ

Decem ta
bulæ,

Liui. v. Vi-
bularius.

precium est audire, quàm h̄ decemuiri p
 spem ac libidinem dominandi, omnem
 reipublicæ speciem Idibus Martijs, quo in
 iere magistratum, cum duodenis singuli
 fascibus forum compleuere. Neq; enim
 ad rem pertinere, dem̄ secures, quando
 absq; prouocatione creati essent, interpre
 tabantur. Decem ergo regum instar pri
 mo conspectu præbuisse ferunt. Incredi
 bile est enim, quantum ea res urbi terro
 rem iniecerit. Neq; suus urbem fefellit ti
 mor. Primum cum abstinere à patribus
 cœpissent, in humiliores crudelitatem li
 bidinemq; exercebant. Homínũ, non cau
 sarum, toti erāt, ut apud quos gratia uim
 æq; haberet, iudicia domi cōstabant, pro
 nunciabant in foro. Si quis collegam ap
 pellasset, ab eo quem appellauisset, ita dis
 cedebat, ut pœniteret primo decreto nō
 stetisse. Opinio etiã fuit, foedus clam in
 ter eos iureiurando ictum, ne comitã ha Decemuro
 berent, perpetuoq; decemuiratu possess rũ tyran
 sum semel obtinerēt imperiũ. Hac cōdi nis.
 tione iã maior anni pars pcesserat, & duæ

fabulæ ad decem adiectæ fuerant: nec quæquam aliud supererat, nisi ut centuriatis comitijs proferrentur. Hoc pacto cum laboraretur annus, nullaque comitijs mentione haberetur, & quanuis anni factos exactione priuatos plebs obstreperet, ac libertatem penitus amissam conquereret, eo illi nihilo communiore facta, hac petulantia abutebant. Sed hos urbanos strepitus nunciatum bellum à Sabinis Aegisque impendere, paululum intercipit. Habito enim delectu, decem uiri armato exercitu in bellum prodeunt. Dum bellum uario euentu geritur, Appius Claudius decemuir, qui gerendis rebus urbanis remanserat, plebeia uirginis cuius amore desigrabat, stuprandæ consilium capit. Pater eius L. Virginius, qui tum honestum ordinem in castris ducebat, Icilio cuidam tribunitio uiro, puellam desponderat. Hanc uirginem forma egregiam cum Appius prece & precio tetasset pellicere, partimque sibi succedere cuncta cerneret, animum ad crudelitatem superbiamque conuertit. Mar

emittiores
facti

Ap. Claudii
libidinis
exemplum.

co Claudio clienti negocium dat, ut corā se pro tribunali sedente, puellam in seruitutem asserat. Cæteros omnes qui libertatem asserāt, reiecturum promittit. Opportunitatem ergo nactus M. Claudius libidinis minister, transeunti per forum puellæ sceleratas man⁹ iniecit, seruam suam seruaq; natam appellās, ac sequi se puellam iubet: cunctantem uí abstracturus esse uidebatur. Cum ad clamorē ereptæ nutricisq; fidem Quiritium implorantis, multitudinis cōcursus factus esset, iamq; ui tuta esse uideretur, tum Claudius nihil opus esse tumultu ait: se iure grassari: si non crederent, ad tribunal sequeretur. Cum ad tribunal uentum est, petitor apud argumenti autorē agit, puellam domi suæ natam, furtoq; subtractam, in domo Virginij pro filia esse suppositam. Interim dominum ancillam sequi, quod ita æquitas dictaret, interloqueretur. Composuerat ita se facturum Appius Claudius, ne sine causæ cognitione pronunciare in seruitutem uideretur. Tunc aduocatū

puellæ intercedentibus, patrem reipubli-
cæ causa abesse, iniquum de liberis absen-
tis agi, cæteraq; huiusmodi allegantibus,
Icilius uir, & Numitorius auus super-
ueniunt. Icilium autem, ut erat uir acer,
multa intrepide uociferantē, Appius per-
licto rem submoueri iussit. Sed cum ille
constantissimo animo resistere pergeret,
ac multitudinis concursus ingens fieret,
Appius, ne exortus tumultus nouædi res
occasionē faceret, uades de uirgine in po-
sterum diem in iudicium sistēda, dari ius-
sit. Interea patrem accersunt nūcī, aduo-
lat in urbem pater, ac prima luce sordi-
datus, filiā solita ueste, cum aliquot ma-
tronis secum in forum ducit. Vociferat,
opem ferant, lamutatione & querelis oīa
implet. Idem Icilius, idem puella, ac ma-
tronæ faciunt. Aduersus hæc omnia Ap-
pi^o obstinato animo tribunal ascēdit, uin-
dicias secundū seruitutē decreuit. Quod
decretum cum ingentem omnibus admi-
rationem incussisset, ac Marcus Claudi-
us iret ad compræhendendam uirginem,

Liu. *auū
culus

Liu. *ob.
solera

tunc pater intentans in Appium manus, Icilio inquit, nō tibi Appi filiam meam despondi ad nuptias, nō ad stuprum educaui, sed quæso patrio dolori ignoscas, si quid sum in te inuectus uehementius. Si nas ergo corā uirgine me nutricem percontari; falso pater sim; ut re comperta, æquiore hinc animo discedam. Seductā ergo filiam percontandī p̄textu, rapto è tabernaculo lanij cultro interemit. Quid multa? Rei indignitate pariter oēs commoti, in forum concurrunt. Appius autē ut tumultuari cœptū uidet, ut uitæ consuleret, obuoluto capite effugit. Plebs ergo recupandæ libertatis occasionē nacta, arreptis armis, duce Virginio in Auentinum secedit. Nec min⁹ Icilius in castris militum concitat multitudinem, plebisq; urbanæ exemplo decem tribunos militares creant, ingentiq; cum exercitu ad urbem accedunt, alteri se exercitui coniungunt. Hoc peractō, armata plebs ex Auentino in sacrum montem secedere statuit. Eò ergo, quicūque per ætatem ualetudi-

nemq; potuerūt, cum uxoribus liberisq; peruenere, lis tantis motibus perculsi decemuirī, senatum frequentē fieri iubent. Rogant qd̄ è republica fore censeant edicere. Demū cum multa ultro citro'q; in senatu agitata essent, ac plerique senator̄ res intrepide decemuiros oratione castigassent, decem Tarquinios appellātes, decemuirī tādem futuros se in potestate patrum affirmarūt, modò sese ab iniuria tulerentur, ac simul legatos mittere ad res componendas statuunt. Missi ergo legati M. Horatius & L. Valerius probatissimæ existimationis uiri, de conditione pacis cum plebe agūt. Petebat autem plebs inter condiciones pacis, ad suppliciū decemuiros, quod legati primum compositis orationibus dissuaserūt plebi. Cōtenta igitur plebs fuit, ut sui sibi tribuni restituerentur, & ut cōsueuerant, rediretur ad consules. Interim abdicant se magistratu decemuirī. Comitia consulibus, tribunisq; creandis habentur. Hoc pacto creatis exactisq; decemuiris, ad prioris for-

Decē Tarquinii,

Decēuirī exacti.

nam regiminis reditum est.

IN CAPVT XIII.

Penes uero alterum) Penes alterum dixit, pro, penes unum: si modò codex est integer. Linius hæc explanatius dicit his uerbis: Decimo die ius populo singuli reddebant. Eo die penes præfectum iuris fasces duodecim erant: collegis nouem singuli accensi apparebāt. Et paulo post: Nam quum ita priores decem uiri seruassent, ut unus fasces haberet, & hoc insigne regium in orbem, suam cuiusque uicem, per omnes iret: subito omnes cum duodenis fascibus prodire. cētum uiginti lictores forum impleuerant, & cum fascibus secures alligatas proferebant.

Operæ precium est audire & c.) Deest huic orationi uerbum aliquod, puta, inuenterint aut perturbauerint, aut simile aliquod. quare mihi uidetur ita legendum esse: Operæ precium est audire, quàm ij decem uiri per spem ac libidinem dominandi, oēm reipublicæ speciem idibus Maijs, quo iniere magistratum, euerterint. Cum duodenis singuli fascibus forum compleuere. Hoc modo si legas, et perfectus est sensus, & manifestus.

Decem ergo regum instar & c.) Sic ordinabis & interpretaberis: Ferunt, scilicet decem uiros illos, præbuisse primo conspectu instar, hoc est, for-

nam, decem regum: ut instar, sit accusatiui casus.
 Nam & Iustinus in nominatiuo eleganter dixit li.
 4. Syracusani auxiliū à Lacedæmonijs petiuerunt.
 ab his mittitur Gylippus, solus quidem, sed in quo
 instar omnium auxiliorum erat.

Hominum, non causarum &c.) Hæc ex Liuiο ad
 uerbum quidem transcripta erant, sed librariorū
 oscitātia planè perditā. Quare nos Liuij uerba re
 stituimus, reiectis illis tam deprauatis, ut à nemine
 possent intelligi.

Et illi nihilo communiore facta) Nemo non ui
 det locum esse deprauatum. Mihi uidetur, Fenestel
 lam, pro communiore facta, scripsisse mitiores fa
 cti. Sed quod sequitur, hac petulantia abutebātur,
 hic demonstratiuum Hæc, facit me suspicari, aliquot
 uerba librariorum incuria hinc perijsse. Videtur
 enim petulantiam nobilis iuuentutis, quæ tum erat
 Romæ, uelle demonstrare. Hanc enim sceleratissi
 ma quadam indulgentia, & in miseram plebem li
 centia, ita corruerant decemuiri, ut propalam (ut
 inquit Liuius) licentiam suam mallet, quam omnium
 libertatem.

M. Claudio cliētī) Moris fuit apud antiquos, ut
 prouinciales ac socij populi Romani, in clientelam
 sese darent proceribus Romanis, quos patronos si
 bi adoptabant, non modò publicè, sed etiam priua
 tum: ijsq; ut clientes eorum dicerentur, inter se ue-

ro hospites. Ferebat autem id huiusmodi necessitudi-
do, ut clientes perpetuo patronorum suorum pa-
trocinio caput ac fortunas suas tueretur, uicissimq;
ipsi patronos suos omni obseruantia atq; obsequio
colerent & uenerarētur. Autor Budaus in Pand.

Puellam in seruitutem asserant) Hoc est, ut dicat
puellam, suam esse seruam.

Interloqueretur) Interloquor est, aliquid inter
agendum definitio, inqt autor Cornucopiæ. A quo in-
terlocutoria sentētia uocatur, quæ non definit con-
trouersiam ea enim definitiua dicitur, sed aliqd obi-
ter decernit ad causam pertinens.

Vindicias secundū seruitutem decreuit) Hoc est,
puellam in seruitutem uindicauit. Sunt enim uindi-
cia, asseritiōes iudiciales. Vindicare, asserere est. Vi-
de Budaum in Pandect.

De præfecto annonæ.

Caput xv.

QVoniam de potestatibus agitur, ra-
tio etiā admonet, ut de præfecto an-
nonæ, extra ordinē tūc creati solito, non
nihil adñciā. De quo sane magistratu ni-
hil antè reperi, quàm Appio Claudio &
P. Seruilio consulibus, eo quoque anno Tarquinij
quo Tarquinius Superb⁹ apud Aristo-
mors.

demum tyrannum mortuus est. Tum inter consules orta contētio dicitur de dedicatione ædis Mercurij, quæ sanè hac conditione sopita est, q̄ uter dedicaret Mercurij ædem, is quidem annonæ præesset. Populus dedicationem dedit M. *Pleto-
 *Lectoz
 rio primipilo, non tam ob hominis meritum, quàm ob ignominiam consulum, haud probè in magistratu obuersatorū. Cæterum ut hoc apud Liulum non mihi planum usquequaq̄ apparet, credo errore scribentium, ita de L. Minutio præfecto annonæ, haud multo tempore post, usquequaq̄ manifestum est. Huius magistrat⁹ difficili tempore, & caritate annonæ usus potissimum atq̄ opera exigebatur. Frumentum undique coemēdum, & si quis ultra proprios usus possideret, in medium ponendum curabat, aduehi undique, & aduectum iusto precio uenire nitebatur. Cuius ope magistratus egregia populo Romano penuria laborāti sæpe operanauata est. Eam potestatem de qua agimus, cum Magnus ille Pompe-

Liuii loc⁹
 lib. 4.

Agere potestatem,

ius ageret, atque è Sicilia cum magna ui
 frumentì soluere pergeret, ac gubernato
 res classis non se committendos maxime
 sæuienti pelago dicerent, illam saluberrì
 mam reipublicæ uocem dedisse dicitur:
 Nauigare enim, inquit, necesse est, uiue
 re necesse non est? Tantus præterea anno
 næ huius causa fauor, autoritasq; accessit,
 ut quæ alioquì personæ ad accusationē
 minus idoneæ essent, hac tamen in causa
 admitterentur. Huiusmodi sunt mulie
 res infames, & quæ sunt eius generis quo
 nos etiam utimur. Sed de præfecto anno
 næ satis dictum est.

Pompeii
 cordatiss
 mū dictū

IN CAPVT XV.

Pomponius libro 1. ff. tit. De origine iuris, ne
 gat præfectum annonæ & uigiliū esse magi
 stratus: sed extra ordinem utilitatis causa constitu
 tos ait.

Aduehi undique, & aduectum iusto precio ueni
 re nitebatur) Rara locutio: nitebatur frumentū ad
 uehi: & nitebatur frumentum iusto precio uenire.

Eam potestatem de qua agimus, cum Magnus
 ille & c.) Vide Plutarchum in Pompeio, & Erasimū

libro quarto apophthegmaton.

Tantus præterea annonæ huius &c.) Locus mihi suspectus est. Non puto esse integrum. Sed quia nihil certi habeo, pergo ad sequentia, dum uel mihi aliquid occurrat, uel alicui me doctiori, q̄ nobis uerit fructum suorum studiorum communicare.

De tribunis militum consulari
potestate. Cap. xvi.

CRebris quidem secessionibus plebis à patribus, quibus cōsules de suo quoq̄ corpore creari peteret, externis etiam bellis ingruentibus, plebeq̄ ipsa delectum pati negante, coacti tandem patres sunt, ut aut ciuibus, aut hostibus de uictoria concederent. Ab eorum sententijs, qui tribunos plebis cæde uiolandos putarent, quos fœdere cum plebe icto, sacrosanctos haberent, primores patrum abhorrebant. Per hæc consilia eor̄ res deducta est, ut rogatione Camilli, tribunos militum, qui pro consulibus essent, tam ex plebe, quam ex patribus promiscue creari patres finerent; de consulibus nihil immutaretur, Tres ergo tribuni con-

sulari potestate, qui militares appellaren-
 tur, creati sunt: n̄ que constituti sunt ua-
 rio numero. Interdum enim uiginti fue-
 runt, interdum plures, nonnunquam pau-
 ciores, sed de superioribus tantum tri-
 bus hi fuerūt, Aulus Sempronius * Atratinus, Liu. * Atratinus
 Lucius Attilius, & Titus Cæcilius,
 patritij omnes. Plebs enim eo duntaxat
 contenta fuit, quod eius ratio habita esse
 uideretur. Tunc igitur primo à consuli-
 bus ad tribunos militares consulari po-
 testate, uētum est, Marco Genutio & Pu-
 blio Curiatio consulatu abeuntibus, pe-
 nes quem sane magistratū (ut ipsum no-
 men indicat) eadem quæ apud consules,
 potestas erat collata, nominibus tantū im-
 mutatis, ac plebis ratione habita.

IN CAPVT XVI.

IN hoc capite nihil occurrebat, quod uideretur
 scholia requirere. Erant aliquot manifestæ men-
 dæ, eas sustulimus.

De censoribus.

Caput xvij.

i ij

CVM ob multa & uaria bella, ciuile
 les' que seditiones, Romæ pluribus
 annis populus incensus mansisset, neque
 esset lustrum aliquod de more cōditum,
 neque diffiniri census posset, neque cons
 sulibus, cum multum bellorum immine
 ret, id negocium agere operæ esset, men
 tio inita est à senatu, rem uidelicet ope
 rosam & minime consularem, proprio
 magistratu indigere, cui scribarum mini
 sterium, custodiæ' que & tabularum cu
 ra, arbitrium formulæ' que censendi sub
 iiceretur. Tum duo censores creati sunt,
 Papyrius & Sempronius, censui' que ha
 bendo præfecti: ab ea' que re, censores ap
 pellati, Marco Geganio Macerino, & Ti
 to Quintio Capitolino consulibus. Insti
 tutum' que, ut quinquennio is magistra
 rus perduraret. Quod tãdem tempus ob
 censorum insolentiam immutatum est,
 ad annum' que & semestre redactum à
 Mamercio Aemilio dictatore, Lucio Vir
 ginio, Caio Iulio consulibus. Mirũ quip
 pe dictu est, quanto censuræ initium par

Liu. *Ma
 crino

ua re ortum, incremento adauctum extia-
 terit. Eò quippe peruenit, ut morum di- Censorum
 sciplinæ que Romani senatus, equitumq; autoritas
 regimen, decoris dedecoris que discris-
 men, sub eius ditione magistratus, priua-
 torum ius publicorum que locorum, ue-
 stigalia populi Romani reposita essent,
 in senatum allegere, senatus principem
 describere, censum agere, lustrum conde-
 re, equos adimere. Quos autem putassent
 parum dignos, senatu amouere, ut fecisse
 fertur Caius Fabricius, qui censor Publi-
 um Cornelium Ruffinum patritium ui-
 rum, senatu amouit, quod decem pondo
 argenti facti, pro conuiuio apposuisset.
 Marcus autem Cato censor, Caij Flami-
 nij fratrem senatu eiecit, quod exoratus
 a scorto, ut aliquem ex his, qui in uincula-
 lis erant (obtinebat enim proconsulari
 imperio Galliam) securi percuteret, ob-
 temperauit. Quid dicam, quam leuissi-
 mis de causis censoriam inurere notam
 consueuerunt? Nimis corpulentis militi-
 bus, unguentoq; nitidis, equis ademptis;

ignominia' que notatis, exercitu dimiseret. Equiti Romano nimum compto, splendidoq; equum strigosum, ut uix haereret pellis ossibus, habenti, cum obequitantes urbem cesores uenissent obuiam, percontantibus, ut quid ipse tam ruber & comptus, equus tam macilentus, & squalore oblitus esset. Hic eques Romanus; quoniam, inquit, ipse me curo, equum uero Staius meus seruus. Visum est id parum reuerens responsum, atque ob id ignominia a censoribus notatus est. Ciuem Romanum qui altius oscitauisset in auditorio censorum, ignominiae nota affecerunt. Sed cum id rescissent, non incontinentia, sed ualetudine factum esse, ilico restituere. Cum celebrationi quorundam sponsaliorum interesset, uirum que, num uxorem ex animi sui sententia haberet, de more interrogassent, ille que ex parentibus, non autem ex animi sui sententia se habere responderet, euestigio labe ignominiae conuulsus est. Magnopere enim ab eorum maiestate alienum esse rati sunt,

quod in conspectu censoriæ seueritatis, leuiculus homo adeò ridiculose fuisset cachinnat⁹. Multa in hoc genere dici possent, sed omittenda sunt. Illud autem nõ est prætermittendum, quod altero ex censoribus morte subducto, alterum in demortui locum sufficere religio fuit. Itaq; reliquum abdicari se magistratu, ut duo de integro censes crearentur, institutum est. Id enim huic obseruationi causam dedit, quod eo anno, quo Galli Romanam ceperunt, altero ex censoribus mortuo, alter quidem in demortui loco fuerit substitutus. Omen ergo uisum est, & pro lege perpetuo, ne id amplius fieret, obseruatum est. censes uero cum præterquam ex patribus creari aliquando nefas fuerit, id quoque, ut cætera, immutatum est, atq; indifferenter fieri cœptum. Illud etiam censoribus negocium datum est, ne in fœnore modus excederetur.

IN CAPVT XVII.

Populus incensus mansisset) incensus, id est, non census. Est autem censere populum, estimare

i iiij

Et recensere singulorum civium facultates. Hinc census, est illa rerum honorumq; aestimatio, secundum quam tributa penduntur.

Neque esset lustrum aliquod de mo. c.) Censores quinto quoque anno urbem sacrificijs lustrabant, id est, expiabant, seu purgabant. Id fiebat sue, oue, tauro caesis, teste Livio libro secundo. Idq; est condere lustrum.

Arbitrium formulæq; Et c.) Livius habet: Cui arbitrium formulæ censendi subijceretur. Est autem formula modus seu ritus. ut si dicas, Hæc est formula consecrandi templa, baptizandi pueros etc.

Quod tandem tempus ob censorum) Locus erat depravatisissimus. sic habebat: Quod tandem tempus ob censorum insolentiam immutatum est, ad annumq; redactum, A Mamertio Aemilio dictatore, iulio Virgilio, M. Appio consulibus. Sed Livius libro quarto ab urbe condita, scribit Mamercum Aemilium dictatorem tulisse legem, ne plus quam annua ac semestris censura esset: idq; factum esse Caio iulio iterum, Lucio Virginio tertium cōsulibus. Quare ego apud Fenestellam sic legendum censeo: Quod tandem tempus ob censorum insolentiam immutatum est, ad annumque Et semestre redactum à Mamercio Aemilio dictatore, Lucio Virginio, Caio Iulio consulibus.

Ut fecisse fertur Caius Fabricius) Historia est

apud Valerium Maximum libro 2. cap. 4. & Aulū Gellium lib. 4. cap. 8.

Marcus autem Cato cēfor) De Catone est apud Titum Liuium de bello Macedonico. item apud Valerium Maximum libro 2. cap. 4. & apud Cicero- nem in Catone maiore de senectute. Illud obiter notandum, hūc qui senatu à Catone motus est, apud Valerium et Liuium, Lucium Flaminium dici, apud Cicero- nem uero Caium Flaminium. Fratri eius Ti- to Flaminio nomen erat: qui aliquando totam Græ- ciam subegerat, & iussu senatus populūq; Romani, liberam fecerat: & Philippo Macedonum regi ma- gnā regni partem ademerat.

Obtinebat enim proconsulari imperio) Cicero eum consulem tum in Gallia fuisse scribit. Idem in- nuere uidetur Valerius.

Nimis corpulentis militibus) Suspicio legendum esse, Nimis corpulentos milites, unguentōque niti- dos, equis ademptis, ignominiāque notatos, exerci- tu dimisere. Alioqui enim non uidetur oratio La- tina. Nisi quis contendat, subintelligendum esse ac- cusatiuum, eos: quod quale sit, iudicent Latine do- cti. Extat super eadem re caput apud Aulum Gel- lium libro 7. ordine postremum.

Equiti Romano nimium compto) Refertur ex Sabino Massurio apud Aulum Gellium libro quar- to, capite XX.

Virumq; num uxorem ex animi sui sententia haberet, de more interrogassent, illeq; ex parentibus &c.) Gellius scribit eum respondisse: Habeo equidē uxorem, sed non hercle ex animi tui sententia.

De triumuiris coloniæ deducēdæ.

Cap. xviii.

ARicini atq; Ardeates, cum de ambiguo agro sæpe bello certassent, multis inuicem cladibus fessi, populū tandem Romanū ea de re iudicem cōstituēre. Cum ergo utriusque ciuitatis legati oratum causam uenissent, concilio populi à magistratibus dato, magna contentione actū est. Iam' que editis testibus cum tribus uocari & populum inire suffragium oporteret, confurgit Publius Scaptius de plebe, magno natu. Et, si licet, inquit, consules de republica dicere, errare ego populum in hac causa nō patiar. Sed cum quasi uanum & delirum reñcerent consules, audiendum' que prorsus negarent, pergentem uociferare publicam causam prodi, per lictorem submouere iusserunt, Hic ille tribunos appellat; ad

Liui⁹ hęc
tradidit
sub finem
lib. 3.

eos admissus, tertium & nonagesimum
 se annum agere inquit, eum agrum, de
 quo duo populi ambigant, tenere memo-
 ria fixum, neutrius populi, sed Coriola-
 norum fuisse, atque eo se tempore mili-
 tasse, captis Coriolanis, quo is ager iure
 belli populi Rom. factus esset, proinde se
 magnopere suadere populo, ne inutili pu-
 dore causam suam damnaret. Mouit non
 tam hominis autoritas, quàm commodi-
 tas usus que agri: tantum que tribunitia
 potestas ualuit ei, ut cum hac de re latum
 esset ad populum, lex de agro populo
 Romano adiudicando promulgaretur.
 Id sane factum maximè dehonestauit ma-
 iestatem populi Romani, multum que
 apud finitimas ciuitates infamiae dedeco-
 ris que contraxit. Quamobrem, cum id
 ægre ferrent patres, ac non multo post
 iudicium de Ardeatibus egregie auxili-
 o illis aduersus Volscos allato meriti
 essent, cum tam infamem iudicij notam,
 prorsus ex animis delere cuperent, sena-
 tus consultum fecerunt, ut quoniam ciuis

Li. octo-
gesimum

Li. Cori-
olis

Hac habet
tur apud
Liuium li. 4

tas Ardeatium intestino tumultu ad pau-
 cos redacta uideretur, coloni eò præsidij
 causa aduersus Volscos scriberentur. Id
 cum latum ad populū esset, placuissetq;
 multo plures Rutulos quàm Romanos
 colonos ascribendos, priusq; is ager, qui
 infami iudicio interceptus erat, quàm al-
 terius agri gleba assignaretur ulla alicui,
 diuideretur omnibus Rutulis, eo tãdem
 pacto ad Ardeates reuersus est. Triumui-
 ros igitur deducendæ coloniæ creant,
 Agrippam Menenium, Titum Cloelium
 Siculum, & Marcum Ebutium Heluam.
 Nec abnuerim hunc magistratum aliàs à
 maioribus Romæ creati potuisse. Cæte-
 rum ab insigniori ratione, & ingenti po-
 puli Romani potestate exordiri non pi-
 guit. Pertinebat uero ad huius magistra-
 tus officium, ut & agros nouis colonis di-
 uiderent, urbes designarent, ædificare uo-
 lentibus areas partirentur, commodis re-
 gionibus ciuitatē distinguerent, legibus
 *magistratibus sisterent, & ad speciē opti-
 mi tabernaculī rempublicā effingerent.

ID quum latum ad populum esset) Locus erat infigniter deprauatus. Ego ex libro quarto ab urbe condit. Liuij colligo sic esse legendum: Id quum latum ad populum esset, placuissetque multo plures Rutulos quàm Romanos colonos ascribendos, priusque is ager, qui infami iudicio interceptus erat, quàm alterius gleba assignaretur ulla alicui, diuideretur omnibus Rutulis, eo tandem pacto ad Ardeates reuersus est. Quod si quis requirat Liuij uerba, ea non grauabor ascribere. Hoc palàm, inquit, relatum in tabulas, ut plebem tribunosq; falleret iudicij rescindendi consilium ininitum. Consenserant autem, ut multo maiore parte colonorum, quàm Romanorum scripta, nec ager ullus diuideretur, nisi is qui interceptus iudicio infami erat: nec ulli prius Romano ibi, quàm omnibus Rutulis diuisus esset, gleba ulla agri assignaretur. Sic ager ad Ardeates redijt.

Nec abnuerim hunc magistratum &c.) Certum est, ante hos, creatos fuisse Titum Quintium, Aulum Virginium, Publium Furium: qui Antium coloniam deducerent, autore Liuiò in principio libri 3.

De prætoribus. Cap. xix.

CVM crebris ac diuturnis certaminibus, uicti tandem à plebe patres, ex

consulibus alterum ex plebe creandum
 concessissent, id sibi uoluntate plebis pro
 aperto ad consulatum aditu arrogauere,
 ut unicus magistratus crearetur ex patri-
 bus, is' que à præessendo prætor appella-
 retur, qui tandem, eo quod inter urbanos
 ius diceret, urbanus appellatus est. Penes
 hunc uero magistratum adeò omnis pu-
 blici priuatique iuris potestas fuit, ut no-
 uum ius condere, & uetera abrogare fa-
 cultas esset. Tatum uero postmodum au-
 cta est prætoris autoritas, ut quod præ-
 tor ipse dixisset, ob ipsius honorem ius ho-
 norarium uocaretur. Prætoris regia insi-
 gnia, consularesque ferme apparatus, licto-
 res uero non amplius sex, sella curulis, &
 trabea, cætera'que huiusmodi tradita sunt.
 Ac quanuis sex numero licitoribus uti con-
 cessum prætoribus esset, Paulo quidem
 Aemilio prætori in Iberiam contendente
 (ut ait Plutarchus) duodecim adhibitos
 lictores comperi. Equis albis, trabea can-
 dida utebatur prætor, Niuei ad frena Qui-
 rites subministrabant, ut ait Iuuenalis. De

Ius hono-
 rarium.

Plutar. in
 uita Pauli
 Aemilii.

mum cum undique peregrinorum mul-
 titudo in urbem conflueret, neque unus
 prætor turbæ causarum sufficere posset,
 alter prætor creatus est: qui, quoniam in
 ter peregrinos cognoscebat, peregrinus ^{Peregrin^o}
 appellatus est. Crescente uerò imperio, ^{Prator.}
 tantum postmodum amplificatus est nu-
 merus, ut decē & octo prætores aliquan-
 do in urbe ius dicerent. Et quia magistra-
 tus uespertinis temporibus in publico es-
 se inconueniens erat, quinque uiri consti-
 tuti sunt citra Tiberim & ultra Tiberim,
 qui possint promagistratibus fungi. Cap-
 ta deinde Sardinia, mox Sicilia, itē His-
 spania, deinde Narbonensi prouincia, to-
 tidem prætores quot prouinciar: in ditio-
 nem uenerant, creati sunt, partim qui ur-
 banis rebus, partim q̄ prouincialib⁹ præ-
 essent. Deinde Cornelius Sylla quæstio-
 nes publicas constituit, ueluti de falso, de
 parricidio, de sicarijs, ac prætores quatuor
 adiecit. C. Iulio Cæsar duos prætores,
 & duos ædiles, qui frumento præessent,
 & à Cerere Cereales, cōstituit, Itaq; duos

decim prætores, sex ædiles sunt creati. De inde diuus Augustus sedecim prætores cōstituit. Post diuus Claudius duos adiecit prætores, q̄ de fidei cōmissis ius dicerēt, ex q̄bus unū diuus Titus detraxit, & adiecit unū diuus Nerua, q̄ inter fiscū, & priuatos ius diceret. Ita octodecim prætores in ciuitate ius dicūt. Et hæc om̄ia, quoties Romæ sunt magistratus, obseruātur: quoties aut̄ pficiscuntur, unus relinquitur, q̄ ius dicat, isq̄ uocatur præfectus urbis, q̄ præfectus ita olim constituebatur. Postea uero alius Latinarū feriarū causa introductus est, q̄ quotānis uacātibus cæteris magistratib⁹ creati instituit. Quib⁹ om̄ibus cū plurimi ingruentiū bellorum usus exegissent, eorundē administratio nes mādari cōsueuere, excepto præfecto urbis, in ciuitate remanente.

Præfectus
urbis.
Latinarū
feriarum
præfectus

IN CAPVT XIX.

Isq̄; à præessendo prætor appellaretur) Veteres omnem magistratum cui exercitus pareret, prætorē appellauerūt, autore Asconio Pædiano, q̄ præiret exercitui, ut inq̄t Varro.

Qui possint promagistratibus fungi) Promagistratus dixit, quemadmodum dicimus proconsul, proprætor &c.)

De quinque uiris mensarijs.

Caput XX.

CVM improbitate sceneratorum plebs Roman. magnitudine æris alieni penè obruta esse uideretur, ei'que difficultati principes plebis succurrendum sæ penumero tentassent, inclinatis tandem ad concordiam omnium animis, qui tum consules erant, funebrem quoque rem, quæ distinere unanimos uidebatur, leuare aggressi, solutionem æris alieni in publicam curam uerterunt. Quinque ergo uiri creati sunt, quos à dispensatione pecuniæ, mensarios appellarunt, qui insigni æquitate diligentia' que meriti sunt, ut per omnium annalium monumenta celebres nominibus essent. Hi ergo fuerunt Caius Duellius, Publius Decius Mus, Marcus Papyrius, Quintus Publius, Tia

Succurrē
dū, p̄ suc-
currere.

Mensarij q

tus Aemilius; qui rem difficilissimam tractatu, & plerunque parti utriusque, semper certè alteri grauem, tum alia moderatione, tum impendio magis publico, quàm iactura sustinuerunt. Tarda enim nomina, & impeditiora inertia debitorum, quàm facultatib⁹, aut ærarium mensis cum ære in foro positis dissoluit, ut populo pri⁹ caueretur; aut æstimatio æquis rerum precijs liberauit, ut non modo sine iniuria, sed etiam sine querimonijs partis utriusque, exhausta uis ingens æris alieni sit.

IN CAPVT XX.

Tarda enim nomina & impeditiora) Nomina, autore Budæo, pro debitoribus ponuntur, uel pro syngraphis creditarum pecuniarum. Unde prouerbiali figura dixit Columella libro primo, capite septimo. Nec rursus in totum remittendum, quoniam uel optima nomina non appellando fieri mala scœnator Alphius dixisse uerissime fertur. Id est, quanuis locupletes habeas debitores, tamen si diu iudicium ipsis non dictaueris, usurasq; nõ petieris, mala tandem fieri: id est, ipsos tandem non

soluendo tanto æri alieno fieri: sicq; inanem tandem
persecutionem, et nomina ipsa cassa factum iri. Hæc
Budaus.

De triumuiris reipublicæ constituendæ;

Caput xxi.

SI triumuiratus reipublicæ constitu-
endæ originem quæris, ante ipsum
quem Cæsar Augustus cum Antonio &
Marco Lepido gessit, alter nullus apud
Romanos prodisse memoratur. Ego au-
tem de ipso nusquam præterea offendis-
se memini. Vtrum potestatibus annue-
randum censuerim, haud satis scio: quip-
pe quod eas potestates quas iniussu, præ-
ter que senatus auctoritatem quisque non
dicam fortitus fuerit, sed per libidinem
dominandi arripuerit, tyrannides potius
quàm potestates seu magistratus appel-
landos duxerim. Vtcunque se res habeat,
illud facile animaduerti potest, Iulio Cæ-
sare in senatu ab ijs qui cum Bruto &
Cassio erāt, occiso, mox Antonium, cum Antonii
studia omnia ad componendam rempu- tyrannis,

blicam contulisse uideretur, principem
 ciuitatis euasisse. Confestim uero domi-
 nandi libidine, eiectum Ciceronem, Bru-
 tum cæteros' que qui factioni eius aduer-
 sabantur, urbe excedere coegisse. Octa-
 uiano autem, qui testamento Cæsaris hæ-
 res scriptus fuerat, ex Asia reuerso, Cice-
 ro ac cæteri qui eius factioni obtrecta-
 bant, ad Octauiani potentiam confuge-
 runt, ex quo factum est, ut Antonius ur-
 be migrare adactus, hostis à senatu iudi-
 caretur: ad quem opprimendum Hirci-
 us & Pansa consules missi, Augustus' que
 cum fascibus, Antonium apud Mutinam
 adepti fuerunt, fugauerunt' q;. Despera-
 tis ergo rebus, Antonius supplex ad Mar-
 cum Lepidū confugit: cuius potentia fre-
 tus, Octauianum, qui æquè animum ad
 dominationem intenderat, ad foedus so-
 cietatem' que pellexit, illam uidelicet so-
 cietatem, qua homicidijs in permutatio-
 nem uenisse dicuntur. Inter quos ad cæ-
 dem destinatos, Cæsar Ciceronē pro Lu

cio Cæsare auunculo Marci Antonij, eisdem concessit. Igitur tyrannidem prætextu pio magistratus palliare pergentes, sese triumuiros reipublicæ cōstituendæ appellauere, quorum nutui & auspicijs omnis respublica niteretur. Cæterum eorum animos, quorsum inclinarent, mox ipse euentus rerum ostendit, omnes diuinas humanasque res commiscens. Omnibus enim intra se opibus consumptis, ad extremum unus Cæsar potitus est, qui & ipse omnibus cæteris superstes, ipsum de quo loquor, triumuiratum annos circiter decem (ut Suetonius Tranquillus refert) obtinuit.

IN CAPVT XXI.

HOC caput tolerabiliter habebat, excepta una aut altera dictione. Alicubi etiam suo more locutus est scriptor: sed mihi non erat propositum ea excutere.

De præfecto prætorio.

Caput xxij.

QVales apud reges tribuni celerum

k ij

Trāscri-
pta ex pā-
dectis de
off. præf.
præt.

equitum, siue apud dictatores magistrū
equitum, tales demū fuere præfecti præ-
torio apud Cæsares. Nam cum secundas
post Cæsarem partes gestarēt, præessent
que disciplinæ publicæ emendandæ, ad
eò à paruis orta principijs creuit autori-
tas, ut quum aliquo tempore à præfectis
prætorijs prouocare liceret, extarent q̄
exempla maiorum, quo pacto ab ijs pro-
uocassent, lecta postmodum principis sen-
tentia, à præfecto prætorio prouocatio
sublata est. Credidit enim princeps eos
qui ob singularem industriam, fide illo-
rum atque integritate explorata, ad hui-
us potestatis amplitudinem adhiberen-
tur, non aliter pro sapientia ac splendo-
re dignitatis suæ, quam eundem, fore iu-
dicaturos. Alio etiam priuilegio huius-
modi potestas subnixā est, ne ab eorum
sententijs minores ætate (ut ab aliorum
magistratuum) restitui possent.

IN CAPVT xxij.
NE ab eorum sententijs minores) In Bandectis

ita scriptum est: Ne à sententijs corū minores eta
te ab alijs magistratibus, nisi ab ipsis præfectis præ
torio, restitui possint.

De quibusdam minoribus magi
stratuum speciebus,

Cap. xxiij.

Alteram magistrat^o speciem in ur
be Roma ius aliquando dixisse re
peri. Nam cum bellorum munera, cæte
ris magistratibus non sufficientibus, ad
prætorem deferrentur, quorū munus ad
ministratio iuris præcipuum fuit, creati
decem uiri sunt, qui ius in urbe dicerent,
prætorum^que partes eo tempore gere
rent, litium iudicandarum appellati. Quatuor-
tempore quatuor uiri creati dicuntur, qui uiri,
uiarum curam agerent: ac tres moneta Tres uiri.
les, auri argenti^que flatores, quorum ef
fet diligentia, numismata auro argentoq^{ue}
fabricari.

De præfecto urbis & uigilum.

Caput xxiij.

Divus Augustus salutem publicam nullius alterius, quam suae diligentiae congruere existimans, coercendorum incendiorum causa, septem cohortes opportunis urbis locis, ita ut binas urbis rebis regiones unaquaeque cohors praesidio tutaretur, tribunis, & super omnes clarissimo viro praefecto uigilum, praepositis. Et licet apud ueteres Romanos triumuiris nocturnis, aedilibus, tribunisque id negotii quandoque esset assignatum, pluribus eodem die exortis incendiis, quibus accurrere, satisque facere non posse eos appareret, creare praefectum uigilum Augustus Caesar in animum induxit. De incendiis ergo, effractoribus, furibus, raptoribus apud praefectum uigilum cognitio est, nisi si quae tam atrox, tam famosa persona sit, ut ad praefectum urbi remittenda uideatur. Et quoniam incendia plerunque culpa exoriuntur inhabitantium, aut fustibus castigat eos, qui negligentius ignem habuerunt, aut seuera

obiurgatione comminatus, furtium ca-
 stigationem remittit. Cum effractoræ in
 horreis (ut plerunque fit) insulis q̄, ubi
 preciosarum rerum suarum partes, pa-
 tres familiarum seruant, apparuerint, si
 quando cella uel armarium effringatur,
 effractorum sæpe, nonnunquam etiam
 custodum quæstiones apud hunc magi-
 stratum exercentur. Et ita diuus *Augu-
 stus Erithio Claro præfecto rescripsit:
 Ait enim, effractis horreis de ea re ad il-
 lum ipsum pertinere. Sciendum autem,
 præfectum uigilum ad plurimam noctē
 uigilare oportere, oberrare'que calcea-
 tum cum hamis & dolabris, curam'que
 agere omnes inquilinos admonendi, ne
 per eorum negligentiam, incendiorum
 casus exoriantur. Quin etiam ut inquilī-
 nus quisque aquam in cœnaculo habeat,
 qua, igneo terrore ingruente, præsto oc-
 currere posse censeatur. Aduersus capsa-
 rios autem, qui mercede seruanda in bal-
 neis uestimenta suscipiunt, iudex quoq̄

In pande-
 ctis est: *
 Antonin^o
 Erithio
 Claro.

constitutus est, ut si quod in seruandis uestimentis admissum fuerit, ipse idem de quo loquor, magistratus quæstionem exercebit,

IN CAPVT XXIIII.

A Duersus capsarios) Quid sit capsæ, diximus supra de sacerdotijs cap. V. Inde capsarius; qui mercedis gratia seruanda in balneis uestimenta suscipit, custos capsarum.

De duumuiris classis restituendæ, & quibusdã paruis magistratibus.

Caput xxv.

D Vumuiros classi restituendæ, utpote haud magni momenti magistratum, omisurus uidebar, nisi quod Liuioplacet, minime prætereundum uisum. Anno enim quo Appi^o Claudius, is cui postea Cæco cognomentum fuit, censuram gessit, M. Valerio & P. Decio cõsulibus, duo imperia (ut ait Liuius) dari per populum cœpta sunt, utraque ad rempublicam pertinentia: unum, ut tribuni militũ senideni in quatuor legiões à populo cre-

arentur, quæ ante per quã paucis populi
 suffragio relictis locis, consulum & dicta
 torũ ferme fuerãt beneficia. Tulere eam
 rogationem tribuni plebeĩ L. Attilius,
 & C. Martius. Alterũ imperiũ fuit, ut du
 umuiros nauales classis ordinandæ, refici
 endæq; causa idẽ populus iuberet. Tulit
 hoc plebiscitũ M. Decius tribunus plebis.
 Haud multo tẽpore post huiusmodi ro
 gationes triũuiri nocturni creati sunt, quibus
 (ut existimatione deducor) *ut diffi
 cili bellorũ & ciuiliũ seditionũ tempore
 muris custodiæ per milites stationarios
 mitterent. Id etiã eorũ curæ iniunctum
 est, ut & nocturnas seditiones à ciuibus ar
 cerent, & quies urbi cõseruaretur. Huius
 sanè partes magistratus in officiũ præfe
 cti uigilum demũ traductæ sunt. Enima
 uero horũ magistratuũ nomina rem ferè
 me ipsam, cui addicti essent, facile ostendunt.
 Neq; Liuius ipse rei autor, hac in re
 amplius uerborum facit, apud alios uero
 nulla prorsus mentio fit.

Deest, *cu
 ræ datum
 est, aut si
 mile ali
 quid.

De procuratore Cæsaris,

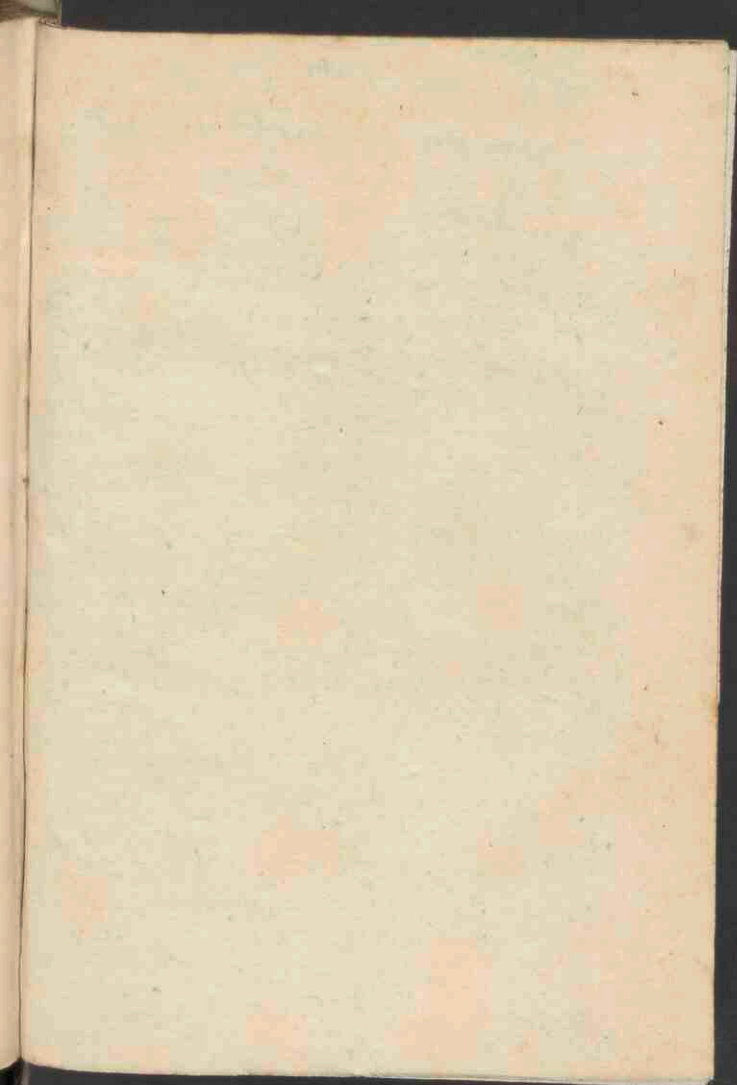
Caput xxvi.

VLtimum est, ut de procuratore Cæsaris (is enim est inter Cæsarem & Romanum populum cõstitutus iudex) pauca uideamus. Quanquam principalem celsitudinem, à qua legum, senatus consultorum, magistratuum' que omnium origo manat, moribus introductum sit, legum imperio, cui præest, non esse suppositam. Cæterum quoniam maiorem se, à quo ius inter priuatum ac rem publicam decernatur, impossibile inuentu sit, ipsum' que principem in propria causa iudicare, haud sane æquum esse uideatur, magistrum creati placuit, cui inter se priuatas' que personas competens quidem esset iurisdictio, qui sanè est appellatus procurator Cæsaris. Huic magistratui principalis totius rei licentia commissa est, ita ut quicquid ab eo negotiorum imperialium gestum est, perinde habeatur ratum, ac si ab ipso Cæsare fuerit

pertractatum. Sed si rem eius quasi propriam procurator tradat, non putant eum dominium transferre. Tunc uero transfert, cum negotium gerens Cæsaris, ipsius consensu tradit. Denique si donationis, uenditionis, transactionis causa quid agat, nihil agitur. Non enim alienare rem Cæsaris, sed diligenter negocia Cæsaris obire, procuratori Cæsaris iniunctum est. Id uero in primis procuratori huic de quo agimus, adscriptum est, quod seruum Cæsaris heredem institutum, adire hereditatem iubet, & ea hereditas imperatori acquiritur. Quin si Cæsar ipse hæres instituat, si se procurator opulentæ hereditati misceat, heredem Cæsarem facit. Quod si ea bona, ex quibus princeps hæres institutus est, soluendo non sunt, consulendum erit imperatori, ne quidquam inde detrimenti patiat, Hæres enim instituti in adeundis repudiandis ue hereditatibus, congruo tempore explorari uoluntas debuit. Deportandi

huic magistratui facultas permiffa non
 est. Sed de procuratore Cæſaris, cæte-
 ris' que omnibus Romanis poteſtati-
 bus, quæ à principio urbis condi-
 tæ, uſque ad Auguſti Cæſaris
 tempora factæ tractatæ' que
 ſunt, ſatis ad plenum dixi-
 mus. Præſidis nomen
 gnale eſt, eo q̄ &
 procōſules, &
 legati Cæ-
 ſaris,
 &
 omnes
 prouincias
 regentes, licet
 ſenatores ſint, præſides appellatur.

Coloniæ ex officina Eucharîi Ceruicorni,
 anno Chriſti nati M. D. XXXIX.

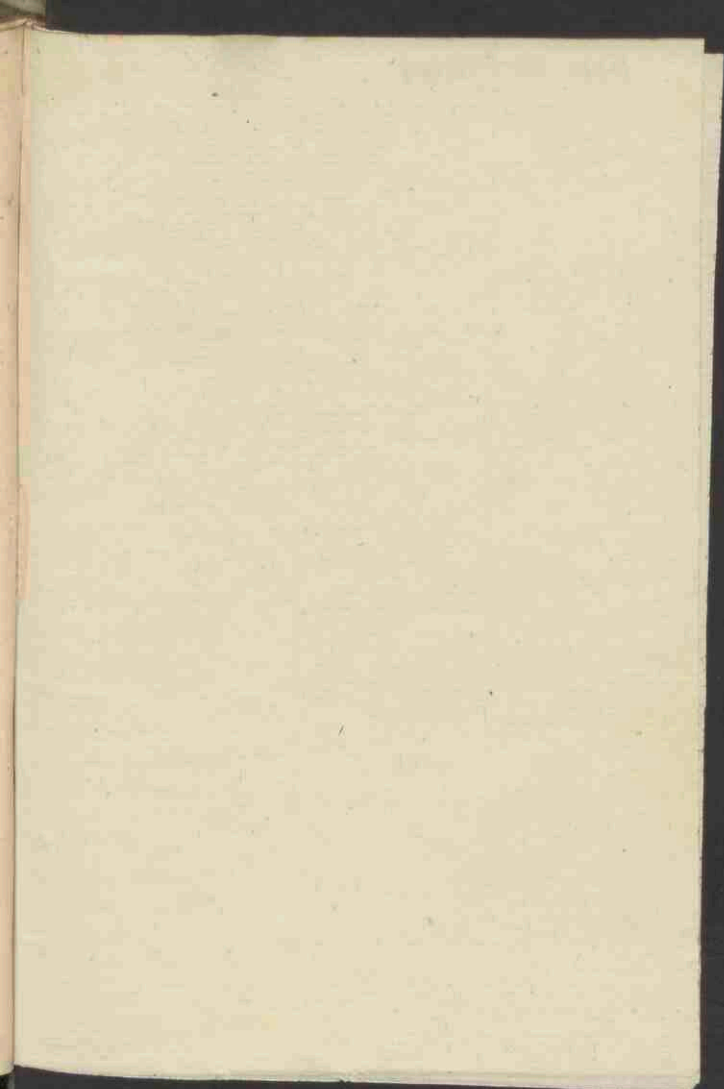

Joannis Demagones in loc. f. A: 1542
in possessione me possidet f. 1542

Joannis Demagones in possessione annis 1542

Joannis de
Nawling Hardenberg
Christians Krauer
Henrich Kijll
Goswinus Holt
Hermannus Walsen
Henrich Walsen

in possessione A: 1542
antiqua Walsen

OCN 680 92146

